

Ekspertīze

Valsts atbalsta mikrouzņēmumiem ietekme uz nodarbinātību Latvijā

Projekts Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana

Iepirkums Normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze „Sociālā un darba tirgus attīstība” (identifikācijas numurs LBAS 2009/ESF – 15-7-23)

Uzņēmuma līgums par pakalpojuma sniegšanu Nr. 15-9-31

Desmitais nodevums

Rīga, 2013. gada 30. septembris

Saturs	
Ievads	3
Kopsavilkums.....	4
1. Mikrouzņēmumiem pieejamais valsts atbalsts Latvijā	7
2. Valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu sagaidāmā ietekme	29
3. Valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu faktiskā ietekme.....	30
3.1. Uzņēmumu dinamika	30
3.2. Ietekme uz nodarbinātību/ bezdarbu	39
3.2. Ietekme uz valsts un sociālo budžetu.....	41
3.3. Ietekme uz iedzīvotāju ieņēmumiem	44
3.4. Vispārējs ietekmes novērtējums.....	45
6. Priekšlikumi arodbiedrību rīcībai mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas nodarbināšanas efekta palielināšanai.....	47

levads

Šis ziņojums ir uzņēmuma līguma par pakalpojuma sniegšanu Nr. 15-9-31, kas noslēgts starp Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību no vienas puses un SIA EPC no otras puses 2011. gada 1. jūlijā desmitais nodevums. Iepirkuma identifikācijas numurs: LBAS 2009/ESF – 15-7-23.

Iepirkuma priekšmets ir normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze *Sociālā un darba tirgus attīstība*, kas tiek veikta Eiropas Savienības Struktūrfondu 2007.-2013. gada plānošanas perioda pirmās darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* papildinājuma 1.5. prioritātes *Administratīvās kapacitātes stiprināšana*, 1.5.2. pasākuma *Cilvēkresursu kapacitātes stiprināšana*, 1.5.2.2. aktivitātes *Sociālo partneru, nevalstisko organizāciju un pašvaldību kapacitātes stiprināšana*, 1.5.2.2.1. apakšaktivitātes *Sociālo partneru administratīvās kapacitātes stiprināšana* projekta *Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana* ietvaros.

Ekspertīzes mērķis ir noskaidrot kā un vai valsts atbalsts mikrouzņēmumiem ietekmē nodarbinātību. Analīzes objekts ir 2009. gada beigās izveidotā valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopumā. Ekspertīzē nav analizēti citi mikrouzņēmumiem pieejamie instrumenti MVU atbalsta programmu ietvaros.

Mikrouzņēmumi nav arodbiedrību tiešas iedarbības objekts, jo tajos parasti nav arodbiedrību organizācijas – labākajā gadījumā mazos uzņēmumos ir individuāli arodbiedrību biedri. Arodbiedrību neesamībai ir objektīvs iemesls – mikrouzņēmumi ir pārāk mazi, lai izveidotu arodbiedrības organizāciju, un darba attiecības ir pārāk tiešas un nepastarpinātas (bieži starp ģimenes locekļiem) lai būtu vērts veidot speciālu institūciju darbinieku interešu aizstāvībai.

Tomēr pasaulē, kur savstarpējā saistība ir ļoti liela, arodbiedrībām savu biedru interešu aizstāvībai ir jādabojas plašāk – ne tikai uzņēmumos, kur strādā arodbiedrību biedri, bet arī ārpus tiem vidē, kas rada apstākļus uzņēmumu darbībai. Kā pierāda vairāku valstu pieredze, mikrouzņēmumu sociālā un audzinošā funkcija ir daudz nozīmīgāka, nekā to ekonomiskā funkcija. Ienākums, ko gūst mikrouzņēmuma īpašnieks vai darbinieks tiek lielā mērā finansēts no sabiedriska avota (valsts budžeta, ES budžeta (struktūrfondi)) un pats par sevi nav ieguvums, taču mikrouzņēmumu darbība ir vairāk saistīta ar līdzdalību un ekonomisko aktivitāti nekā bezdarbnieku pabalsti vai citi pasīvi „glābšanas” finansējumi no tiem pašiem avotiem (bezdarba pabalsti, NVD finansējumi). Izveidojot mikrouzņēmumus, cilvēki iegūst pieredzi uzņēmējdarbībā, neriskējot ar saviem pēdējiem līdzekļiem, un veiksmes gadījumā, var nodrošināt savas labklājības kāpumu.

Tādejādi formulētie valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu mērķi (radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādejādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējā nodarbināto skaitā) ietilpst arodbiedrību interešu lokā un arodbiedrībām ir svarīgi saprast veikto pasākumu ietekmi un efektivitāti. No arodbiedrību viedokļa efektivitātes galvenie mēri ir ietekme uz nodarbinātību un uz labklājību.

Arodbiedrību iesaiste mikrouzņēmumu problēmu risināšanā ir atkarīga no to uzdevuma prioritāšu saskaņojuma ar finanšu un cilvēkresursu iespējām. Latvijā ir paredzēta plaša sociālo partneru līdzdalība lēmumu pieņemšanā, tāpēc daļa mikrouzņēmumu problēmu risinājumu, tostarp svarīgi normatīvie regulējumi, nonāk arodbiedrību darbības jomā un ir atkarīgi no arodbiedrību rīcības. Pieņemot lēmumus, arodbiedrībām allaž nāksies meklēt kompromisu starp nodarbinātības un sociālo garantiju mērķiem.

Ekspertīzi veica akad., Dr. ekon. Raita Karnīte, SIA EPC (Ekonomikas prognožu centrs) valdes locekle.

Kopsavilkums

Mikrouzņēmumi ietilpst plašo MVU veļtīto valsts atbalsta pasākumu jomā, tāpēc speciālas mikrouzņēmumiem veļtītas valsts atbalsta sistēmas izveidošanai ir drīzāk sociāls nekā ekonomisks mērķis.

MVU atbalsta sistēmā valsts atbalsts paredzēts darbību uzsākušiem mikrouzņēmumiem un tādiem, kas pierādījuši attīstības iespējas.

Valsts atbalsta sistēmas ir sadrumstalotas un grūti pārskatāmas.

2009. gada nogalē izveidotā un *Koncepcijā par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* izklāstītā speciālā mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopuma mērķis bija atvieglot mikrouzņēmumu administratīvo un grāmatvedības kārtošanas slogu un samazināt uzņēmumu dibināšanas izmaksas, lai veicinātu jaunu uzņēmumu un jaunu darbavietu veidošanos.

Koncepcijā nav paredzēts ņemt vērā uzņēmumu attīstības iespējas un nav paredzēti pasākumi ilgstošas progresējošas darbības uzturēšanai (apgrozījuma ierobežojums – 70 tūkst. LVL).

Gan koncepcijā, gan praksē tiek lietota pārprotama terminoloģija un birokrātiskais žargons (piemēram, jēdziens „mikrouzņēmums” tiek lietots dažādā izpratnē, mikrouzņēmumu nodokļa režīms tiek dēvēts par uzņēmējdarbības formu), kas apgrūtina normatīvo aktu, statistiskās informācijas, ekonomisko analīžu rezultātu un problēmas izpratni (piemēram, Labklājības ministrijas ikgadējos ziņojumos nav iespējams izprast, kad minētā informācija attiecas uz mikrouzņēmumiem, kad uz mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem un kad uz SIA – mikrouzņēmumu nodokļu maksātājiem).

Pirmajā *Koncepcijas par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* darbības virzienā - „atvieglot un vienkāršot mikrouzņēmumu dibināšanu, samazinot mikrouzņēmumu komercdarbības uzsākšanas izmaksas”, mērķis ir sasniegts. Pēc *Lursoft* datiem par komersantu dibināšanu un likvidēšanu, laikposmā no 1991. – 2009. gadam (pirms koncepcijas pieņemšanas) vidēji mēnesī dibināti 1072 komersanti – par 27% mazāk kā laikposmā kopš 2010. gada (pēc koncepcijas pieņemšanas), kad vidēji mēnesī dibināti 1362 komersanti.

Vēlamais uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem līdz 2011. gadam nebija sasniegts, tomēr tas pieauga – 2004. gadā bija 20 ekonomiski aktīvas komercsabiedrības uz 1000 iedzīvotājiem, 2010. gadā – 31 komercsabiedrība, 2011. gadā - 35 komercsabiedrības (mērķis – ES vidējais vai 50 uzņēmumu uz 1000 iedzīvotājiem).

Nodarbinātības un ieņēmumu efekts mikrouzņēmumu atbalsta sistēmā ir mazāks kā citās sistēmās (ierobežojums – katrs jauns uzņēmums dos ne vairāk kā 5 darbiniekus, ieskaitot īpašniekus, turklāt vairāk kā puse mikrouzņēmumu nodokļu maksātāju, kas iesnieguši VID gada pārskatus, neuzrāda apgrozījumu un ieņēmumus).

Otrajā *Koncepcijas par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* darbības virzienā - „ievieš mikrouzņēmumiem draudzīgu nodokļu politiku”, mērķis ir daļēji sasniegts:

- 1) fiksētais nodoklis un vienkāršotā patentmaksa atvieglo individuālo saimniecisko darbību, tomēr līdz šim patentmaksu izmantoja tikai neliela daļa pašnodarbināto,
- 2) līdz šim mikrouzņēmumu nodoklis nav guvis vispārēju lietojumu, kaut gan mikrouzņēmumi darbojas pakalpojumu jomās, kur mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statuss ir izdevīgs – liela daļa mikrouzņēmumu turpina maksāt nodokļus vispārīgā kārtībā,
- 3) atbilstoši *Koncepcijai par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* un *Mikrouzņēmumu nodokļu likumam* valsts atbalsts mikrouzņēmumiem atsevišķās jomās nebija atļauts, vēlāk aizliegums mainījās,
- 4) mikrouzņēmumu nodokļa ieviešana un tā radītās sekas tiek rūpīgi analizētas un atspoguļotas regulāros Labklājības ministrijas informatīvos ziņojumos,

- 5) pāris gadu laikā valsts atbildīgās institūcijas konstatēja, ka vienkāršotie nodokļu režīmi radīja vairākas negatīvas izpausmes:
  - a. Finanšu ministrija konstatējusi, ka vienkāršotie nodokļu režīmi - patentmaksa, fiksētais ienākuma nodoklis un mikrouzņēmumu nodoklis - tiek izmantoti, lai veidotu nodokļu nemaksāšanas un optimizācijas shēmas, IIN maksātāji izmanto, ka likumā nepastāv skaidrs aizliegums vienlaikus reģistrēties dažādos nodokļa maksātāju statusos, piemēram, kā saimnieciskās darbības veicējam un kā mikrouzņēmumu nodokļa maksātājam,
  - b. Labklājības ministrija konstatēja, ka atviegloto nodokļu režīmu izmantotāji zaudē sociālo aizsardzību, salīdzinot ar standarta nodokļu maksātājiem,
- 6) pamatojoties uz konstatētajām negatīvajām ietekmēm, 2013. gadā parādījušies mēģinājumi samazināt nodokļu atvieglojumus mikrouzņēmumiem individuālajiem saimnieciskās darbības veicējiem, galvenokārt lai nodrošinātu valsts budžeta ieņēmumus, par formālo iemeslu minot nodokļu nemaksāšanas un krāpšanās novēršanu,
- 7) nodokļa atvieglojumu samazināšana uzlabos iedzīvotāju sociālo garantiju finansējumu, taču visticamāk tas nav valdības rīcības galvenais mērķis,
- 8) valdības piedāvājums par nodokļu atvieglojumu izmaiņām manipulē sociālās drošības sistēmu, piemēram:
  - 2013. gada jūnijā izskanēja priekšlikums pensionāriem ieviest samazināto patentmaksu, kas neietver sociālā nodokļa maksājumu un tādejādi samazina pensionāra pensijas palielināšanas iespējas un pasliktina sociālās garantijas nākotnē, kad pensionārs nespēs darboties ne algotā darbā, ne individuālajā saimnieciskajā darbībā,
  - kopš 2012. gada ir mainījušies valsts sociālās apdrošināšanas veidi, kuriem pakļauti patentmaksas maksātāji - pēdējos divus gadus personas vairs nav pakļautas maternitātes, slimības un vecāku apdrošināšanai,
  - nodokļu izmaiņas notiek strauji un nepārdomāti (piemērs – valsts institūciju nesaskaņota darbība jautājumā par fiksēto ieņēmumu nodokli), orientējoties tikai uz budžeta ieņēmumu palielināšanu.

Trešajā *Koncepcijas par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* darbības virzienā – „panākt, ka mikrouzņēmējs pats spēj kārtot grāmatvedību”, ir ieviesti atvieglojumi un uzlabojumi, tostarp grāmatvedības principi ir pielāgoti mikrouzņēmumu specifikai un ir izstrādātas vairākās valsts bezmaksas datorprogrammas grāmatvedības vešanai mikrouzņēmumos. Tomēr, kā atzīts Labklājības ministrijas pēdējā informatīvā ziņojumā, „administratīvais slogs saistībā ar grāmatvedības prasībām nav būtiski mainījies, t.i., diezgan nosacīts ir administratīvo procedūru samazinājums SIA gadījumā, jo, neraugoties uz vienkāršoto nodokļu aprēķinu kārtību, saglabājas prasība kārtot grāmatvedības uzskaiti divkārsā ieraksta sistēmā un saskaņā ar *Gada pārskatu likumu* sagatavot gada pārskatus”.

Ceturtajā *Koncepcijas par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* darbības virzienā – „nodrošināt finanšu pieejamību mikrouzņēmumiem”, ekspertīzes autorei neizdevās izveidot vērtējumu, jo no pieejamās informācijas neizdevās noteikt kopējo pieejamo finansējuma apmēru un atrast valsts institūciju vērtējumu par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopumam pieejamā finansējuma izmantošanas efektivitāti. No Labklājības ministrijas ziņojuma var noprast, ka koncepcijā plānotie finanšu mērķi nav sasniegti. Ministrijas sniegtā nodokļu maksāšanas prakses analīze liek domāt, ka arī pasākumu ietekme uz ēnu ekonomikas samazinājumu nav pierādīta.

Piektajā *Koncepcijas par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* darbības virzienā - „nodrošināt pilnvērtīgas un vispusīgas informācijas pieejamību mikrouzņēmumiem” mērķis ir daļēji sasniegts. Pētījuma laikā neizdevās atrast vienotu informācijas avotu par valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopumu, normatīvo aktu prasības bieži mainās, sadrumstalotā un dažādos avotos

izkaisītā informācija var sniegt maldīgu informāciju un mikrouzņēmumi var viegli kļūdīties normatīvo prasību izpildē.

Koncepcijā paredzētie finanšu ieguvumi nav pārliciecināmi:

- pašnodarbinātās personas vāji iekļaujas valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā, pārsvarā veic maksājumus no minimālās algas, tā rezultātā, iegūst tiesības uz sociālo pakalpojumu, bet saņem to mazā apjomā (nozaru sadalījums liecina, ka pašnodarbināto minimālie sociālie maksājumi nav saistīti ar spēju veikt sociālās iemaksas);
- mikrouzņēmumu ekonomiskās darbības rezultāti ir vāji, tie nav labāki kā koncepcijā minēto koncepcijas ietekmes jomā esošo uzņēmumu darbības rezultāti,
- nav pierādījumu, ka no jauna dibinātie uzņēmumi ir bijušie „pelēkās ekonomikas” subjekti, un tādejādi mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopums ir mazinājis ēnu ekonomiku,
- no esošajiem datiem nevar uzzināt, vai kopējie nodokļu maksājumi un sociālā nodokļa maksājumi sasniedz koncepcijas mērķa grupas maksājumus valsts budžetā pirms koncepcijas ieviešanas.

Koncepcijas sociālais mērķis – iesaistīt bez darba palikušos privātajā ekonomiskajā darbībā un samazināt sociālo pabalstu izmaksas sociālās apdrošināšanas budžetā īstermiņā ir sasniegts:

- pēc koncepcijā paredzēto pasākumu ieviešanas, intensīvi tika dibināti jauni mazi uzņēmumi, to īpašnieki nenonāca bezdarbnieka statusā,
- esošie uzņēmumi tika pārveidoti tā, lai tie atbilstu mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja kritērijiem, tā izvairoties no uzņēmumu slēgšanas un darba vietu zuduma.

No pieejamās informācijas nevar precīzi noskaidrot, vai ir izpildīts otrs koncepcijas sociālais mērķis – pasargāt iedzīvotājus no ieņēmumu zuduma krīzes ietekmē, taču aptuvenš novērtējums liecina, ka koncepcijas mērķgrupā iedzīvotāju ieņēmumi vismaz nav samazinājušies. 2008. gadā koncepcijas mērķa grupa iemaksāja valsts budžetā nodokļu veidā 64,4 milj. LVL, no tiem 32,6 miljonus LVL VSAOI, kas aptuveni atbilst ienākumu summai 101,6 tūkst. LVL apmērā, turpretī 2012. gada mikrouzņēmumu (iespējams mikrouzņēmumu nodokļu maksātāju) ieņēmumi bija 156,3 tūkst. LVL.

Koncepcija nedefinēja sociālo mērķi ilgtermiņā un atklāti nevērtēja ilgtermiņa sociālo risku, ko radīja samazinātas sociālās garantijas zemāku nodokļu maksājumu dēļ, ko nebija paredzēts kompensēt no valsts līdzekļiem - ar to var skaidrot, ka tiklīdz īstermiņa sociālie riski izzuda, sākās mēģinājumi atjaunot standarta nodokļu režīmu.

Labklājības ministrijas pēdējā informatīvā ziņojumā ir teikts: „Ir grūti salīdzināt likuma sākotnējā izstrādes posmā izvirzītos mērķus, jo Saeimā, izskatot likumprojektu, tika lemts mikrouzņēmumu maksātājiem piemērot būtiski zemāku nodokļa likmi nekā sākotnēji Finanšu ministrija piedāvāja, līdz ar to vidējie mikrouzņēmumu nodokļa maksājumi nav salīdzināmi ar vidējiem darbaspēka nodokļu maksājumiem, kādus pie līdzīga darbaspēka izmaksu sadalījuma maksātu citi nodokļa maksātāji.”

Labklājības ministrija arī atzīmē, ka „Vienkāršotā nodokļu režīma piemērošana šai maksātāju kategorijai (*eksperta skaidrojums - SIA*) zināmā mērā nav viennozīmīgi vērtējama kā atkāpšanās no vispārējā nodokļu režīma, jo šie maksātāji ir spējīgi pildīt vispārējā nodokļu režīma prasības. Tādējādi ilgākā periodā šāda režīma pastāvēšanu var attaisnot tikai būtisks darbavietu skaita u.c. ekonomisko rādītāju pieaugums.”

Iespējams kļūdaini, taču Labklājības ministrijas 2013. gada ziņojuma teksts liecina par ministrijas vēlmi atklāt mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas trūkumus, nevis pierādīt tās ieguvumus. Šādas taktikas nolūks varētu būt atteikšanās no mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas, jo tā neizbēgami ir saistīta ar valsts budžetā neiegūtiem, bet potenciāli iespējamiem ieņēmumiem.

Par šādu nodomu liecina arī pēdējie grozījumi *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*.

1. Mikrouzņēmumiem pieejamais valsts atbalsts Latvijā

Mikrouzņēmumiem pieejamais valsts atbalsts ir sakopots valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopumā (programmā), taču mikrouzņēmumiem vai personām, kuras vēlas izveidot mikrouzņēmumu nav liegts piedalīties arī valsts MVU atbalsta programmās un Nodarbinātības valsts aģentūras pasākumos, kas ir speciāli paredzēti mikrouzņēmumiem. Šajā ekspertīzē analizēta valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopuma ietekme uz nodarbinātību un citiem sociālajiem aspektiem.

Valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopums (programma) izveidota, sākoties ekonomiskajai krīzei, lai sekmētu krīzes skarto iedzīvotāju nodarbinātību. Programmas mērķis ir atvieglot mikrouzņēmumu administratīvo un grāmatvedības kārtības slogu un samazināt uzņēmumu dibināšanas izmaksas, lai veicinātu jaunu uzņēmumu un jaunu darbavietu veidošanos.

2009. gada beigās pēc Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (LTRK) iniciatīvas ar Ekonomikas ministrijas (EM) atbalstu ekspertu darba grupa sagatavoja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kas ietver koncepcijas ieviešanas plānu. Koncepcijā paredzētos administratīvos pasākumus valdība veica steidzamības kārtā un bez kavēšanās, un jau 2010. gada martā pēdējais koncepcijā paredzētais administratīvais pasākums - likumprojekts par mikrouzņēmumu nodokli nonāca Saeimā.

Mikrouzņēmumu atbalsts veidots tā, lai mazinātu šķēršļus, kas attur no jaunu uzņēmumu dibināšanas¹:

- salīdzinoši augstas biznesa uzsākšanas izmaksas (SIA pamatkapitālam reģistrēšanas brīdī jābūt 2000 LVL, dibinot uzņēmumu jāmaksā valsts nodeva un jāmaksā par reģistrēta komersanta izsludinājumu oficiālā preses izdevumā),
- sarežģītas grāmatvedības prasības, augstas grāmatvedības ārpakalpojuma izmaksas, salīdzinot ar maza uzņēmuma apgrozījumu,
- sarežģīta nodokļu kārtība,
- sarežģīta dokumentu pārvaldība,
- nav pieejams finansējums uzņēmējdarbības uzsākšanai,
- nav pieejama vienota informācija par uzņēmējdarbības administratīvajiem jautājumiem.

Formulētais koncepcijas virsmērķis bija radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējā nodarbināto skaitā.

Koncepcijā ir noteikti pieci galvenie darbības virzieni²:

- samazināt mikrouzņēmumu komercdarbības uzsākšanas izmaksas;
- ieviest mikrouzņēmumiem draudzīgu nodokļu politiku;
- panākt, ka mikrouzņēmējs pats spēj kārtot grāmatvedību;
- nodrošināt finanšu pieejamību mikrouzņēmumiem;
- nodrošināt pilnvērtīgas informācijas pieejamību mikrouzņēmumiem.

Pasākumu galvenais mērķis ir motivēt cilvēku sākt mazo uzņēmējdarbību. Izveidoto uzņēmumu iespējas kļūt par lieliem uzņēmumiem netika vērtētas un stimulētas.

Koncepcija par valsts atbalstu mikrouzņēmumiem īstenota, pieņemot normatīvos aktus:

- *Mikrouzņēmumu nodokļa likumu;*

¹ *Koncepcija par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem.* <http://likumi.lv>

² *Koncepcija par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem.* <http://likumi.lv>

- Grozījumus *Komerclikumā*, nosakot iespēju dibināt mazkapitāla sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA) ar minimālo pamatkapitālu līdz pat 1 LVL,
- grozījumi MK 2007. gada 20. februāra noteikumos Nr. 140 *Noteikumi par ierakstu izdarīšanu Uzņēmumu reģistra žurnālā un komercreģistrā, kā arī iesniedzamo dokumentu reģistrēšanas valsts nodevu*, mikrouzņēmumiem nosakot reģistrācijas valsts nodevu 15 LVL,
- grozījumi MK 2006. gada 12. decembra noteikumos Nr. 1001 *Noteikumi par valsts nodevu par parakstu apliecināšanu Uzņēmumu reģistrā*, nosakot, ka mikrouzņēmumiem nodeva par paraksta apliecināšanu tiek samazināta par 50%.

Nepārprotama terminoloģija

Viens no mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas mērķiem bija ieviest nepārprotamu terminoloģiju, galvenokārt domājot par jēdzienu „saimnieciskā darbība”. Līdz 2010. gada 15. janvārim bija jāveic grozījumus normatīvajos aktos, nosakot skaidru un nepārprotamu termina „saimnieciskā darbība” definīciju likuma *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli* izpratnē.

Mikrouzņēmumu atbalsta koncepcijā un normatīvajos aktos izmatotais jēdziens „saimnieciskā darbība” skaidrots *Komerclikumā*³ šādi: „Saimnieciskā darbība ir jebkura sistemātiska, patstāvīga darbība par atlīdzību.” Saimnieciskā darbība ir jāreģistrē un par to ir jāmaksā nodokļus.

Saimniecisko darbību var reģistrēt Uzņēmumu reģistrā komercsabiedrības individuālais komersanta formā, vai reģistrēties Valsts ieņēmumu dienesta teritoriālajā iestādē pēc deklarētās dzīvesvietas kā fiziska persona - saimnieciskās darbības veicējs.

Komercdarbība ir atklāta saimnieciskā darbība, kuru savā vārdā peļņas gūšanas nolūkā veic komersants. Komercdarbība ir viens no uzņēmējdarbības veidiem. Savukārt „komersants” ir komercreģistrā ierakstīta fiziskā persona (individuālais komersants) vai komercsabiedrība (personālsabiedrība un kapitālsabiedrība). Komersanta reģistrētais nosaukums ir firma.

Likumā var noteikt, ka atsevišķu veidu saimniecisko darbību drīkst veikt tikai komersants. Ar likumu var piešķirt komersanta statusu arī citām personām. Taču ja komersants ir ierakstīts komercreģistrā, nav pieļaujama ieruna par to, ka saimnieciskā darbība, kas veikta, izmantojot komercreģistrā ierakstīto firmu, nav komercdarbība.

Likumā par iedzīvotāju ienākuma nodokli saimnieciskā darbība nav definēta, bet likuma grozījumos⁴, kas Saeimā pieņemti 2010. gada 9. augustā un stājās spēkā 2010. gada 1. septembrī ir iekļauts regulējums par saimnieciskās darbības ienākumu un zaudējumu atspoguļojumu nodokļu aprēķina vajadzībām.

Jēdziena „saimnieciskā darbība” izpratnes sakārtošanu var uzskatīt par koncepcijas ieviešanas vērtīgu rezultātu. Tomēr, koncepcijas īstenošanas gaitā nav izdevies korekti izveidot ne mazāk svarīgu jēdzienu sistēmu, kas saistīta ar terminu „mikrouzņēmums”.

Vispārīgā nozīmē un uzņēmējdarbības statistikā mikrouzņēmums ir noteikta lieluma uzņēmums. ES valstīs, tostarp Latvijā oficiālajā statistikā un politikas dokumentos izmanto Eiropas Komisijas 2003. gada 6. maija ieteikumos norādīto uzņēmumu klasifikāciju pēc lieluma, kas uzrādīta 1. tabulā.

Eiropas Komisija lieto apzīmējumu *MVU* (SME) kā jumta apzīmējumu mikro, maziem un vidējiem uzņēmumiem – tie ir uzņēmumi, kuri nodarbina ne vairāk kā 249 strādājošos un kuru apgrozījums nepārsniedz 50 milj. EUR.

Latvijas statistika izmanto EK noteikto klasifikāciju, turpretī valsts mikrouzņēmumu atbalsta sistēmā tā nav izmantota, bet indivīdiem un uzņēmumiem, kuri ir tiesīgi saņemt valsts atbalstu (saprastiem un sauktiem par mikrouzņēmumiem), ir jāatbilst speciāliem nosacījumiem, kas iezīmēti *Koncepcijā par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* un definēti *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*⁵ (atšķiras no mikrouzņēmumu definīcijas uzņēmumu klasifikācijā). Turklāt, koncepcijā

³ <http://likumi.lv/doc.php?id=5490>

⁴ <http://likumi.lv/doc.php?id=215301>

⁵ <http://likumi.lv/doc.php?id=215302>

norādīts, ka nosakot reģistrācijas, nodokļu vai finansējuma saņemšanas atvieglojumus, attiecīgajos normatīvajos aktos atvieglojumu objektu noteikšanai var noteikt atšķirīgus kritērijus, lai „nodrošinātu korektu normu ievērošanu (piemēram, reģistrējot komersantu nevar būt zināms tā neto apgrozījums) vai efektīvu administrēšanu” vai papildus ierobežojumus.⁶

1. tabula. Eiropas Komisijas ieteiktā un starptautiski salīdzināmā uzņēmumu klasifikācija pēc lieluma

Uzņēmumu klase	Strādājošo skaits, cilvēki	Gada apgrozījums, EUR
Mikrouzņēmumi	Ne vairāk kā 9	Ne vairāk kā 2 milj.
Mazie uzņēmumi (izslēdzot mikrouzņēmumus)	Ne vairāk kā 49	Ne vairāk kā 10 milj.
Vidējie uzņēmumi (izslēdzot mikro un mazos uzņēmumus)	Ne vairāk kā 249	Ne vairāk kā 50 milj.
Lielie uzņēmumi	Vairāk kā 249	Vairāk kā 50 milj.

Avots: KOMISIJAS REGULA (EK) Nr. 800/2008 (2008. gada 6. augusts), kas atzīst noteiktas atbalsta kategorijas par saderīgām ar kopējo tirgu, piemērojot Līguma 87. un 88. pantu (vispārējā grupu atbrīvojuma regula) (Dokuments attiecas uz EEZ).

Koncepcijā par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem paredzētie atbalsta pasākumi ir attiecināmi uz fiziskām personām - saimnieciskās darbības veicējiem, individuālajiem komersantiem un fiziskām personām - individuālā uzņēmuma, arī zemnieku un zvejnieku saimniecības īpašniekiem (sauktiem par saimnieciskās darbības veicējiem), kā arī juridiskām personām - sabiedrībām ar ierobežotu atbildību (SIA), kas atbilst šādiem kritērijiem:

- neto apgrozījums (ieņēmumi no saimnieciskās darbības) mazāks vai vienāds ar 70 tūkst. LVL;
- darbinieku nav vairāk par 5 cilvēkiem (visi sabiedrības kapitāla daļu īpašnieki ir uzskatāmi par darbiniekiem);
- ja mikrouzņēmums reģistrēts komercreģistrā kā sabiedrība ar ierobežotu atbildību, tās īpašnieki vienlaikus ir arī valdes locekļi;
- mikrouzņēmuma dibinātāji un dalībnieki ir tikai fiziskas personas.

Papildus tam ir noteikti īpaši parametri SIA, kuru dibināšanas kapitāls var nebūt 2000 LVL (mazkapitāla SIA) un patentmaksas un mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem.

Likumā *Mikrouzņēmumu nodokļa likums* mikrouzņēmums ir definēts šādi: „**mikrouzņēmums** - individuālais komersants, individuālais uzņēmums, zemnieka vai zvejnieka saimniecība, kā arī fiziskā persona, kas reģistrēta Valsts ieņēmumu dienestā kā saimnieciskās darbības veicējs, vai sabiedrība ar ierobežotu atbildību, ja tie atbilst visiem turpmāk šajā punktā minētajiem kritērijiem:

- a) dalībnieki (ja tādi ir) ir fiziskās personas,
- b) apgrozījums kalendāra gadā nepārsniedz 70 000 latu,
- c) darbinieku skaits nevienā brīdī nav lielāks par pieciem. Darbinieku skaitā neiekļauj personu, kura darba attiecību laikā atrodas prombūtnē (tai skaitā mācību atvaļinājumā bez darba algas saglabāšanas, grūtniecības, dzemdību, bērna kopšanas atvaļinājumā, atvaļinājumā bērna tēvam, adoptētājiem vai citai personai, kura faktiski kopj bērnu, kā arī atvaļinājumā bez darba samaksas saglabāšanas vai saņem slimības pabalstu) un par šo periodu nesaņem no mikrouzņēmuma ienākumu, kā arī no darba atstādinātus darbiniekus,
- d) sabiedrības ar ierobežotu atbildību valdes locekļi ir tikai mikrouzņēmuma darbinieki;

Likums nenosaka, ka mazkapitāla SIA noteikti jāklūst par mikrouzņēmuma nodokļa maksātāju – tā var izmantot standarta nodokļa maksāšanas režīmu. Tā kā likums neko nesaka par mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja pamatkapitāla lielumu, par mikrouzņēmuma nodokļa maksātāju var kļūt un

⁶ *Koncepcija par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem.* <http://likumi.lv>

atbilstoši likumam iegūt mikrouzņēmuma statusu un nosaukumu jebkura SIA, kas izpilda nodarbinātības un apgrozījuma nosacījumu, neatkarīgi no tās pamatkapitāla lieluma.

Neskaidrā terminoloģija ir rosinājusi arī LR Uzņēmumu reģistru (UR) skaidrot atšķirības starp mazkapitāla SIA, mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju un mazkapitāla SIA - mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju (2. tabula), bet skaidrojums neskar visus iepriekš minētos gadījumus. UR uzsver, ka ar mazkapitāla SIA reģistrāciju komercreģistrā, sabiedrība automātiski neiegūst mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu. Citiem vārdiem, SIA, kuras pamatkapitāls ir mazāks par 2000 LVL, nav tas pats, kas mikrouzņēmuma nodokļa maksātājs un mikrouzņēmums vispārējā nozīmē. Mikrouzņēmuma (pareizāk – mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja) definīcija sniegta *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*. UR uzsver, ka galvenā atšķirība ir, ka **mikrouzņēmums nav atsevišķa komersanta forma, tas ir nodokļu maksātājs, kas maksā īpašu nodokli**, taču nepasaka, ka ne uzņēmumam, kas pēc lieluma atbilst mikrouzņēmuma statusam, ne mazkapitāla SIA nav obligāti jābūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātājam.

LR uzņēmumu reģistra mājas lapā ir pieejama tabula, kurā skaidrotas atšķirības starp mazkapitāla SIA un mikrouzņēmumu.

2. tabula. Atšķirības prasībās mazkapitāla SIA, mikrouzņēmuma nodokļa maksātāju un mazkapitāla sabiedrību – mikrouzņēmuma maksātāju

Mazkapitāla sabiedrība	Mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs	Mazkapitāla sabiedrība – mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja
Prasības lai kļūtu par attiecīgo subjektu		
Dibinātāji ir fiziskās personas (līdz 5) Dalībnieki ir fiziskās personas (līdz 5) Valdes sastāvā ir viens vai vairāki locekļi (visi no sabiedrības dalībnieku vidus) Katrs sabiedrības dalībnieks ir tikai vienas mazkapitāla sabiedrības dalībnieks	Dalībnieki ir fiziskās personas Apgrozījums kalendāra gadā nepārsniedz 70 tūkst. LVL Darbinieku skaits jebkurā brīdī ir ne lielāks par pieciem SIA valdes locekļi ir tikai mikrouzņēmuma darbinieki	Dibinātāji ir fiziskās personas (līdz 5) Dalībnieki ir fiziskās personas (līdz 5) Valdes sastāvā ir viens vai vairāki locekļi (viņi visi ir no sabiedrības dalībnieku vidus) Valdes locekļi ir tikai mikrouzņēmuma darbinieki Katrs sabiedrības dalībnieks ir tikai vienas mazkapitāla sabiedrības dalībnieks Apgrozījums kalendāra gadā nepārsniedz 70 tūkst. LVL Darbinieku skaits jebkurā brīdī ir ne lielāks par pieciem
Atšķirības valdes veidošanā		
Valdes sastāvā nav obligāti jābūt visiem dalībniekiem, bet valdes loceklis nevar būt no malas	Dalībnieki valdē var iecelt citas personas, ne tikai dalībniekus	Valdes sastāvā var būt tikai visi vai daļa no dalībniekiem, valdes loceklis nevar būt no malas

Avots: LR Uzņēmumu reģistra mājas lapa. <http://www.ur.gov.lv/?a=1126&v=lv>

Dalon Juridiskais birojs šķiro jēdzienus mikrouzņēmums un mikrouzņēmumu nodokļu maksātājs.⁷ Birojs skaidro, ka *Mikrouzņēmumu nodokļa likuma* izpratnē mikrouzņēmums ir konkrētiem kritērijiem atbilstošs komersants (uzņēmums), kurš ir tiesīgs iegūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu (*ekspertes piezīme: likums nosaka, ka mikrouzņēmumu nodokļu maksātāja statusu var iegūt arī fiziskas personas, ne tikai juridiskas personas - komersanti*). Birojs atzīmē, ka potenciālo uzņēmēju vidū dažkārt mikrouzņēmuma statuss tiek saistīts ar iespēju dibināt SIA, kuras pamatkapitāls ir mazāks par 2000 latiem (mazkapitāla SIA). Šāda SIA, ja tā atbilst noteiktiem kritērijiem, ir tiesīga iegūt mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu, tomēr birojs vērš uzmanību, ka mikrouzņēmuma statusam nav nekāda sakara ar SIA pamatkapitāla apmēru, jo mikrouzņēmumu statusu var iegūt, kā SIA ar samazinātu pamatkapitālu, tā arī SIA kuras pamatkapitāls ir 2000 LVL vai lielāks. Savukārt SIA ar pamatkapitālu mazāku par 2000 LVL *Mikrouzņēmumu nodokļa likuma* izpratnē var būt mikrouzņēmums, bet var arī nebūt. Mikrouzņēmums nav īpašs komersanta paveids, bet gan **nodokļu vajadzībām definēts komersants** (uzņēmums), kurš, atbilstot noteiktiem kritērijiem, iegūst tiesības kļūt par mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju. Citiem vārdiem SIA neatkarīgi no pamatkapitāla apmēra, var gan būt, gan nebūt mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs.

Uz jautājumu „Kas ir mikrouzņēmums un mikrouzņēmuma nodokļa maksātājs?” biroja konsultanti atbild šādi.

Mikrouzņēmums ir individuālais komersants, individuālais uzņēmums, zemnieka vai zvejnieka saimniecība, **kā arī fiziskā persona**, kas reģistrēta VID kā saimnieciskās darbības veicējs, vai SIA, kuri atbilst šādiem kritērijiem:

- dalībnieki (ja tādi ir) ir fiziskās personas. Sabiedrības ar ierobežotu atbildību dalībnieki — fiziskās personas — vienlaikus ir arī valdes locekļi;
- apgrozījums kalendāra gadā nepārsniedz 70 000 LVL (apgrozījums ir mikrouzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi);
- darbinieku skaits jebkurā brīdī ir ne lielāks par pieciem (ieskaitot SIA dalībnieku(s), individuālā vai zemnieka saimniecības īpašnieku, individuālo komersantu, saimnieciskās darbības veicēju). Darbinieku skaitā neiekļauj prombūtnē esošus vai no darba atstādinātus darbiniekus.

Ja komersants (uzņēmums) atbilst minētiem kritērijiem, tas ir uzskatāms par mikrouzņēmumu (neatkarīgi no pamatkapitāla lieluma) un ir tiesīgs iegūt mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu ja:

- mikrouzņēmuma darbinieka ienākums no mikrouzņēmuma nodokli maksājošā mikrouzņēmuma nepārsniedz 500 LVL mēnesī;
- mikrouzņēmums ir rakstveidā vienojies ar visiem mikrouzņēmuma darbiniekiem par mikrouzņēmuma nodokļa piemērošanu.

Dažādie definējumi un skaidrojumi apstiprina, ka mikrouzņēmumu jomā terminoloģija ir nesakārtota, un tas pieļauj atšķirīgus normatīvo aktu prasību skaidrojumus, turklāt pārprotama terminoloģija sastopama pat valsts institūciju ziņojumos, normatīvajos aktos un statistisko datu apzīmējumos.

3. tabulā salīdzināti Latvijas likumos noteiktie mikrouzņēmumu definējumi dažādām vajadzībām. Tabula pierāda, ka Latvijā vairāki atšķirīgi jēdzieni ir apzīmēti ar vienādu terminu - mikrouzņēmums, kas rada jucekli, apgrūtina statistisko uzskaiti un statistisko datu izpratni.

Gan valsts institūciju, gan mediju ziņojumos mikrouzņēmumu nodokļa režīms tiek dēvēts par uzņēmējdarbības formu – arī šajā jautājumā iezīmējas neskaidra terminoloģija.

⁷ http://www.dalon.lv/htm/konsult/konsult_04.html

3. tabula. Mikrouzņēmumu identifikācijas rādītāju salīdzinājums

	Subjekts	Strādājošo skaits	Gada apgrozījums	Valde	Dibinātāji	Dalībnieki	Nozaru ierobežojumi	Citi ierobežojumi
EK uzņēmumu klasifikācija pēc lieluma (izmanto Latvijas statistika)	Juridiska persona - komersants	Ne vairāk kā 9	Ne vairāk kā 2 milj.					
Mikrouzņēmumu atbalsta koncepcija	Fiziska persona - saimnieciskās darbības veicējs							
	Individuālais komersants, individuālā uzņēmuma, zemnieku un zvejnieku saimniecības īpašnieks							
	Juridiska persona - SIA	Ne vairāk kā 5 (visi sabiedrības kapitāla daļu īpašnieki ir uzskatāmi par darbiniekiem)	Ne vairāk kā 70 tūkst LVL	Īpašnieki ir valdes locekļi	Dibinātāji ir tikai fiziskas personas	Dalībnieki ir tikai fiziskas personas	Nekustamo īpašumu apsaimniekošana un tirdzniecība Gūst ienākumus no aizdevumu izsniegšanas Veic spekulatīvus darījumus ar nekustamo īpašumu,	Ja fiziska persona ir dalībnieks vairākās SIA, kuras atbilst kritērijiem, MU atvieglojumus var piemērot tikai vienai no viņām

	Subjekts	Strādājošo skaits	Gada apgrozījums	Valde	Dibinātāji	Dalībnieki	Nozaru ierobežojumi	Citi ierobežojumi
							vērtspapīriem, dārgmetāliem, kolekcijas precēm	
Mazkapitāla SIA	Juridiska persona - SIA			Valde sastāv no viena vai vairākiem valdes locekļiem, visi valdes locekļi ir sabiedrības dalībnieki	Dibina ne vairāk kā 5 fiziskas personas	Dalībnieki ir ne vairāk kā 5 fiziskas personas	Darbības jomas, kurās pamatkapitāla lielums ir noteikts normatīvajos aktos (bankas, apdrošināšana)	Dalībnieks vienlaikus ir dalībnieks tikai vienā sabiedrībā, kuras pamatkapitāls ir mazāks par 2000 LVL
Patentmaksas maksātājs	Fiziska persona	Maksātājs saimnieciskajā darbībā, par kuru viņš maksā patentmaksu, nenodarbina citas personas	Ieņēmumi pirmstaksācijas gadā nepārsniedz likumā <i>Par pievienotās vērtības nodokli</i> noteikto sliksni, kas paredz pienākumu reģistrēties VID ar PVN apliekamo personu reģistrā					

	Subjekts	Strādājošo skaits	Gada apgrozījums	Valde	Dibinātāji	Dalībnieki	Nozaru ierobežojumi	Citi ierobežojumi
Mikrouzņēmumu nodokļa (mikronodokļa) maksātājs	Fiziska persona - saimnieciskās darbības veicējs							
	Individuālais komersants, individuālā uzņēmuma, zemnieku un zvejnieku saimniecības īpašnieks							
	Juridiska persona - SIA	Paredzamais darbinieku skaits nepārsniegs piecus darbiniekus un darbinieki tiks informēti saskaņā ar atbilstošā likuma 3. panta prasībām	Paredzamais apgrozījums būs līdz 70 tūkst. LVL					Mikrouzņēmuma darbinieka ienākums no mikrouzņēmumu nodokli maksājošā mikrouzņēmuma nepārsniedz 500 LVL mēnesī
Fiksēts ienākumu nodoklis	Fiziska persona	Maksātājs saimnieciskajā darbībā nenodarbina citus strādājošos	Pirmstaksācijas gadā ieņēmumi nepārsniedz 10 tūkst. LVL					

Draudzīgi nodokļi

Kopš pastāvošās nodokļu sistēmas izveidošanas aptaujas liecina, ka vislielākās raizes uzņēmējiem sagādā no algas aprēķinātie nodokļi (iedzīvotāju ienākumu nodoklis (IIN) un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (VSAOI)) un pievienotās vērtības nodoklis (PVN). Tāpēc šo nodokļu atvieglojumi ieviesti valsts mikrouzņēmumu atbalsta programmā.

*Likums par iedzīvotāju ienākumu nodokli*⁸ nosaka, ka iedzīvotāju ienākuma nodoklis ir nodoklis, ar ko apliek fiziskās personas gūtos ienākumus, un tas sastāv no:

- algas nodokļa, ko par darbinieka gūtajiem ienākumiem aprēķina un maksā darba devējs;
- fiksētā ienākuma nodokļa par ieņēmumiem no saimnieciskās darbības (*ekspertes piezīme: paredzēts likvidēt kopš 2014. gada*);
- nodokļa par ienākumiem no saimnieciskās darbības, ja tie nav uzņēmumu ienākuma nodokļa objekts, un nodokļa no citiem ienākuma avotiem;
- nodokļa par ienākumu no kapitāla, tajā skaitā nodokļa no kapitāla pieauguma;
- patentmaksas par atsevišķu veidu saimnieciskās darbības veikšanu;
- mikrouzņēmumu nodokļa daļas atbilstoši *Mikrouzņēmumu nodokļa likumam*.

Ar nodokli tiek apliekts iekšzemes nodokļa maksātāja taksācijas perioda (kalendārā gada) apliekamo ienākumu apjoms. Algas nodokļa objekts ir maksātāja mēneša apliekamie ienākumi. Personai, kas atbilstoši *Mikrouzņēmumu nodokļa likumam* ir mikrouzņēmuma īpašnieks vai mikrouzņēmuma darbinieks, ar nodokli apliekamo objektu nosaka *Mikrouzņēmumu nodokļa likums*.

Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksa regulē 1997. gadā pieņemtais likums par *Par valsts sociālo apdrošināšanu*. Sociālie maksājumi nodrošina personai vairāku veidu sociālo apdrošināšanu: valsts pensiju apdrošināšanu; sociālo apdrošināšanu bezdarba gadījumam; sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām; invaliditātes apdrošināšanu; maternitātes un slimības apdrošināšanu; vecāku apdrošināšanu.

Mikrouzņēmuma darbinieki, izņemot darba ņēmējus, ir sociāli apdrošināmi saskaņā ar *Mikrouzņēmumu nodokļa likumu*. Mikrouzņēmumu nodokli maksājošā mikrouzņēmuma darbinieks ir sociāli apdrošināms, sākot ar dienu, kad viņš ieguvījis mikrouzņēmumu nodokli maksājošā mikrouzņēmuma darbinieka statusu. Mikrouzņēmumu nodokli maksājošā mikrouzņēmuma darbinieks var brīvprātīgi pievienoties valsts sociālajai apdrošināšanai, veicot sociālās apdrošināšanas iemaksas no brīvi izraudzītiem ienākumiem, kas nepārsniedz 500 LVL (2014. gadā – 720 EUR) noteikto ierobežojumu.⁹

2013. gadā jūnijā budžeta sagatavošanas periodā LR Finanšu ministrija bija sagatavojusi priekšlikumus par izmaiņām *Likumā par iedzīvotāju ienākumu nodokli*, kas skāra atsevišķus nodokļus un maksājumus¹⁰ (skat. atbilstošajās ekspertīzes sadaļās), bet arī dažas vispārīgas normas:

- ieviest nodokļu pretizvairīšanās normu, nodrošinot, ka nodokļa maksātājs - saimnieciskās darbības veicējs - var reģistrēties tikai vienā statusā - vai nu reģistrēt saimniecisko darbību vispārējā kārtībā, vai izņemt patentu, vai reģistrēties kā mikrouzņēmuma nodokļa maksātājs (nav attiecināms uz nodokļa maksātājiem, kas izmanto pasīvo saimnieciskās darbības ienākuma gūšanas veidu),
- maksātājs, kas ir reģistrēts kā saimnieciskās darbības veicējs, ne vēlāk kā 15 dienu laikā no noteiktās deklarācijas iesniegšanas dienas iemaksā budžetā 50 EUR (35 LVL), ja taksācijas gadā nav gūts ar nodokli apliekams ienākums no saimnieciskās darbības vai aprēķinātā

⁸ <http://likumi.lv/doc.php?id=56880>

⁹ <http://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=8&id=5437&hl=1>

¹⁰ <http://staburags.diena.lv/latvija-un-pasaule/rosina-atcelt-fikseto-ienakuma-nodokli-saimnieciskas-darbibas-veicejiem-424>

nodokļa summa no saimnieciskās darbības apliekamā ienākuma nepārsniedz 50 EUR (nav attiecināms uz maksātājiem, kuri veiks IIN un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas par darbiniekiem, nav piemērojams maksātājiem par taksācijas gadu, kurā saimnieciskā darbība reģistrēta un nākamo taksācijas gadu),

Pēdējais grozījums pamatots ar to, ka no VID uzskaites sistēmā reģistrēto nodokļu maksātāju skaita apmēram 40% maksātāju - saimnieciskās darbības veicēju un mazo uzņēmumu - faktiski neveic saimniecisko darbību, pārskatos neuzrāda apgrozījumu un apliekamo ienākumu un nemaksā nodokli, taču nodokļu administrācijai ar tiem jāstrādā - jānoskaidro pārskatu neiesniegšanas vai nodokļu nemaksāšanas iemesli, jāveic tālruņa zvani vai sarakste un tml. Neaktīvo maksātāju skaits, neveicot sīkāku analīzi, rada nepareizu priekšstatu par saimnieciskās darbības aktivitāti valstī.

Budžeta pieņemšanas gaitā (pieņemts 2013. gada 6. novembrī) norma nedaudz mainīta - saimnieciskās darbības veicējiem, ja būs zaudējumi vai aprēķinātā nodokļa summa gadā nepārsniegs 50 EUR, budžetā būs jāiemaksā 50 EUR.

Uz mikrouzņēmumiem, kas nav mikrouzņēmumu nodokļu maksātāji attieksies divas 2014. gada valsts budžeta pieņemšanas gaitā pieņemtās normas *Likumā par iedzīvotāju ienākumu nodokli*:

- atcelts likumā noteiktais iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazināšanas grafiks, vienlaikus nosakot, ka nodokļa likme 2014. gadā būs 24%, 2015. gadā – 23%, un no 2016. gada – 22%,
- ar nodokli apliekamiem ienākumiem pielīdzinās aizdevumus fiziskai personai, ja tie netiks atdoti vismaz piecarpus gadu laikā,
- ja uzņēmumā gada laikā neviens nav strādājis par vismaz minimālo algu, nodoklis par minimālai algai līdzvērtīgiem ienākumiem tiek aprēķināts valdes loceklim.

un valsts sociālās apdrošināšanas likmes samazināšana par vienu procentpunktu – darba devējam būs jāmaksā 23.59%, darba ņēmējam 10.5%.

Fiksētais ienākumu nodoklis

Fiksētais ienākuma nodoklis ieviests 2008. gadā¹¹. Tas ir viens no iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksāšanas veidiem, kādā maksā nodokli no fiziskās personas gūtajiem saimnieciskās darbības ieņēmumiem. Nodoklis ir fiksēta maksa, ko aprēķina, neuzskaitot saimnieciskās darbības izdevumus.

Fiksēto ienākumu nodokli tieši neregulē, bet to regulē speciālas vai vispārējām likuma normas:

- likumā *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli*,
- likumā *Par valsts sociālo apdrošināšanu*,
- Ministru kabineta 2007. gada 20. marta noteikumos Nr.188 *Kārtība, kādā individuālie komersanti, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, citas fiziskās personas, kas veic saimniecisko darbību, kārtu grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā*,
- Ministru kabineta 2012. gada 21. augusta noteikumos Nr.568 *Noteikumi par iedzīvotāju ienākuma nodokļa deklarācijām un to aizpildīšanas kārtību*;
- Ministru kabineta 2010. gada 7. septembra noteikumi Nr.827 *Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu veicēju reģistrāciju un ziņojumiem par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodokli*,
- Ministru kabineta 2008. gada 2. decembra noteikumi Nr.992 *Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta minimālo apmēru un tā noteikšanas kārtību pašnodarbinātajam*,

¹¹ http://www.valmraj.lv/upl_files/Jauns_iedzivotaju_ienakuma_nodokla_veids.pdf

- Ministru kabineta 2012. gada 11. decembra noteikumi Nr.868 *Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes sadalījumu pa valsts sociālās apdrošināšanas veidiem 2013. gadā.*

Maksātājs, kas reģistrējies kā saimnieciskās darbības veicējs, kuram nav darba ņēmēju, var izvēlēties maksāt fiksēto ienākuma nodokli, ja viņa ieņēmumi pirmstaksācijas gadā nepārsniedz 10 tūkst. LVL. Maksātājs, kas taksācijas gadā uzsāk saimniecisko darbību (reģistrējas VID kā saimnieciskās darbības veicējs), var izvēlēties maksāt fiksēto ienākuma nodokli, ja atbilstoši paša maksātāja prognozei taksācijas gada saimnieciskās darbības ieņēmumi (pārreķinot uz pilnu taksācijas gadu) nepārsniegs 10 tūkst. LVL.

Lai aprēķinātu fiksēto ienākuma nodokli, maksātājs veic saimnieciskās darbības ieņēmumu uzskaiti vienkāršā ieraksta sistēmā.

Saimnieciskās darbības veicējs, kura ieņēmumi taksācijas gadā pārsniedz 10 tūkst. LVL, bet kurš pirmstaksācijas gadā ir maksājis fiksēto ienākuma nodokli, arī taksācijas gadā maksā fiksēto ienākuma nodokli. Maksātājs var atkārtoti izvēlēties maksāt fiksēto ienākuma nodokli ne agrāk kā pēc pieciem gadiem.

Šie noteikumi neattiecas uz profesionālās darbības veicējiem, kas minēti kā patentmaksas maksātāji.

Fiksētā ienākuma nodokļa maksātājs, kas taksācijas gada laikā paplašina savu saimniecisko darbību ar profesionālo pakalpojumu sniegšanu, no dienas, kad tas sāk sniegt profesionālos pakalpojumus, vai maksātājs, kas taksācijas gada laikā nodarbina fizisko personu, no dienas, kad tas sāk nodarbināt darbinieku, saimnieciskās darbības ienākumu nosaka vispārējā kārtībā. Maksātājs var atkārtoti izvēlēties maksāt fiksēto ienākuma nodokli ne agrāk kā pēc pieciem gadiem.

Fiksētā ienākuma nodokļa apmērs ir 5 procenti no taksācijas perioda ieņēmumiem no saimnieciskās darbības. Ieņēmumiem, kas pārsniedz 10 tūkst LVL, tiek piemērota papildu likme 7 procentu apmērā. Nodokļa summas tiek ieskaitītas maksātāja deklarētās dzīvesvietas pašvaldības budžetā un valsts pamatbudžetā atbilstoši gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktajam sadalījumam tāpat kā standarta ienākumu nodokļa summas.

Fiksētā ienākuma nodokļa maksātājiem, kuru ieņēmumi sasniedz Ministru kabineta noteikto obligāto iemaksu objekta minimālo apmēru (200 LVL mēnesī), kas reizināts ar koeficientu 3,3 (tas ir 660 LVL mēnesī), ir jāveic valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas par tiem ceturkšņa mēnešiem, kuros ieņēmumi ir sasnieguši 660 LVL mēnesī no brīvi izraudzītas summas, bet ne mazākas kā 200 LVL. No mēneša, kad fiksētā ienākuma nodokļa maksātāja gada ienākumi sasniedz obligāto iemaksu objekta gada minimālo apmēru (7920 LVL gadā), obligātās iemaksas veic par visiem turpmākajiem mēnešiem, no brīvi izraudzītas summas, bet ne mazākas kā 200 LVL, līdz kalendārā gada beigām vai līdz fiksētā ienākuma nodokļa maksātāja statusa zaudēšanai.¹²

Koncepcijā par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem fiksētais ienākumu nodoklis nav speciāli pieminēts, jo koncepcijas izstrādāšanas laikā tas jau pastāvēja, taču tas nodrošina atvieglotu nodokļu režīmu maziem saimnieciskās darbības veicējiem, un tāpēc pieder šai ekspertīzei. Tā kā atbilstoši definīcijai „mikrouzņēmums” ir arī „fiziskā persona, kas reģistrēta VID kā saimnieciskās darbības veicējs”, nav pamata domāt, ka fiksētais ienākumu nodoklis neattiecas uz šādiem „mikrouzņēmumiem”.

Ekspertīzes sagatavošanas laikā (2013. gada augusts – septembris) fiksētā ienākumu nodokļu iespēja nebija minēta arī Valsts ieņēmumu dienesta (VID) interneta vietnē skaidrojošajā informācijā par nodokļiem fiziskām personām –saimnieciskās darbības veicējiem (likumā tā pastāvēja). Šādu neprecizitāti var skaidrot ar 2013. gada jūlijā Finanšu ministrijas sagatavotajiem grozījumiem *Likumā par iedzīvotāju ienākuma nodokli*, kas rosināja atteikties no fiksētā ienākuma nodokļa režīma. FM piedāvāja **izslēgt no likuma normas par fiksēto ienākuma nodokļa režīmu**, nosakot

¹² <http://www.euroaudit.lv/nodokli/101>

divus gadus ilgu pārejas periodu, kad maksātāji, kas reģistrējušies kā fiksētā ienākuma nodokļa maksātāji, var turpināt fiksētā ienākuma nodokļa režīma piemērošanu, taču netiek reģistrēti jauni fiksētā nodokļa maksātāji, tādējādi nodrošinot pietiekami ilgu laiku, lai izvēlētos citu nodokļu maksāšanas formu. Grozījumus pieņēma valsts budžeta 2014. gadam izskatīšanas gaitā 2013. gada 6. novembrī¹³.

Neskatoties uz šādu nodomu interneta vietnē VID *uzziņas* ir atrodams 2013. gada 1. septembrī izstrādāts metodisko materiālu *Fiksētais ienākuma nodoklis un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas* (dokuments nav atrodams VID mājas lapā kopš 2013. gada 14. oktobra)¹⁴.

Patentmaksā

Mikrouzņēmumu atbalsta programma sākajiem uzņēmējiem paredz iespēju kļūt par patentmaksas maksātājiem. Patentmaksu sistēma ir ieviesta no 2010. gada 1. janvāra. Tās piemērošanu nosaka 2009. gada 22. decembrī pieņemtie Ministru kabineta noteikumi Nr.1646 *Kārtība, kādā piemērojama patentmaksā fiziskās personas saimnieciskajai darbībai noteiktā profesijā, un tās apmēri*.¹⁵ Patentmaksā ir fiksēts maksājums, kas ietver iedzīvotāju ienākuma nodokli un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu (VSAOI) par fiziskās personas saimniecisko darbību noteiktā profesijā.

Patentmaksā nav obligāts bet ir izvēles maksājums. Likums *Par iedzīvotāju ienākumu nodokli* (11.10. pants) nosaka, ka maksātājs iedzīvotāju ienākuma nodokļa un VSAOI vietā var izvēlēties maksāt patentmaksu, ja viņa ieņēmumi pirmstaksācijas gadā nepārsniedz likumā *Par pievienotās vērtības nodokli* noteikto sliekšni, kas paredz pienākumu reģistrēties Valsts ieņēmumu dienesta (VID) ar pievienotās vērtības nodokli apliekamo personu reģistrā, un ja viņš atbilst šā panta piektās daļas nosacījumiem attiecībā uz šādām saimnieciskās darbības jomām:

- ādas un tekstilizstrādājumu amatniecība,
- apģērbu un apavu izgatavošana un labošana, pulksteņu un slēdzeņu labošana un citi sadzīves pakalpojumi,
- amatniecības izstrādājumi,
- floristika,
- fotografēšanas, videoieraksta un audioieraksta pakalpojumi,
- skaistumkopšanas pakalpojumi,
- privātie mājsaimniecības pakalpojumi,
- mājas aprūpes pakalpojumi,
- sēņošana, ogošana, savvaļas ārstniecības augu un ziedu vākšana mežos un pļavās (*Likumā par iedzīvotāju ienākumu nodokli* šis darbības veids izslēgts 31.05.2012. likumu).

Citiem vārdiem, patentmaksas maksātājs ir fiziska persona, kas veic saimniecisko darbību noteiktās profesijās (amatnieki) vai vāc tirdzniecībai paredzētas dabas veltes - ogas, sēnes, savvaļas ārstniecības augus un ziedus - mežos un pļavās - un kuras saimnieciskā darbība atbilst likumam „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 11.¹⁰ pantā noteiktajām prasībām.

Maksātājs, kas veic saimniecisko darbību un par to maksā patentmaksu, vienlaikus nevar būt fiksētā nodokļa vai mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs.

MK nosaka patentmaksas ikmēneša maksājumu detalizēti katrai profesiju grupai. Patentmaksas apmērs atkarībā no saimnieciskās darbības jomas, par kurām maksātājs var veikt patentmaksu, ir no

¹³ „Par nodokļiem gaidāmi strīdi.” *Dienas bizness*, 2013. gada 7. novembris.

¹⁴ http://www.uzzina.lv/vuzn.php?vuzn_id=11634

¹⁵ <http://likumi.lv/doc.php?id=203047>

30 līdz 120 latiem mēnesī¹⁶. Patentmaksā nav atkarīga no kalendārā mēneša saimnieciskās darbības ienākumiem.

Patentmaksā, vai fiksētais nodoklis ir paredzēts maziem uzņēmējiem, kas strādā vieni, bez palīgiem - amatniekiem, aprūpes un sadzīves pakalpojumu sniedzējiem un tamlīdzīgi. Par patentmaksātāju kļūst, iesniedzot standarta pieteikumu VID.

Patentmaksā tiek ieskaitīta budžetā šādā sadalījumā:

- 67% - valsts sociālās apdrošināšanas speciālajā budžetā,
- 33% - maksātāja deklarētās dzīvesvietas pašvaldības budžetā.

Līdz 2011. gada 31. decembrim fiziskās personas, kuras veica saimniecisko darbību un par to maksāja patentmaksā, bija pakļautas pensiju apdrošināšanai, invaliditātes apdrošināšanai, maternitātes un slimības apdrošināšanai, kā arī vecāku apdrošināšanai, bet personas, kuras sasniegušas vecumu, kas dod tiesības saņemt valsts vecuma pensiju, bija pakļautas pensiju apdrošināšanai, maternitātes un slimības apdrošināšanai un vecāku apdrošināšanai.

Kopš 2012. gada personas, kas maksā patentmaksā, nav pakļautas maternitātes, slimības un vecāku apdrošināšanai.

2013. gada jūlijā Finanšu ministrijas sagatavotie grozījumi *Likumā par iedzīvotāju ienākuma nodokli* skāra arī patentmaksā: lai novērstu situāciju, ka joprojām pelēkajā zonā iedzīvotāji (pēc Finanšu ministrijas domām – galvenokārt pensionāri) gūst ienākumus no sīkas mājražošanas, turklāt trūcīgo iedzīvotāju kategorijai saimnieciskās darbības reģistrēšana var liegt iespēju saņemt sociālos pabalstus, tāpēc maksātāji arī nav ieinteresēti iekļauties oficiālajā ekonomikā, FM piedāvāja pensionāriem ieviest samazināto patentmaksā - 12 LVL (17 EUR), ja maksātāju ieņēmumi gadā nepārsniedz 2000 LVL (3000 EUR). Samazinātā patentmaksā ietvers IIN, bet tajā neietilps valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas¹⁷.

Mikrouzņēmumu nodoklis

2010. gada 19. augustā izsludināts *Mikrouzņēmumu nodokļa likums* (stājas spēkā 2010. gada 1. septembrī). Līdz ar šī likuma pieņemšanu bija pieņemti un stājušies spēkā visi likumdošanas akti, kas nepieciešami *Koncepcijas par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* īstenošanai.

Mikrouzņēmumu nodokli ietilpst uzņēmuma ienākuma nodoklis, uzņēmējdarbības riska valsts nodeva, un darbaspēka nodokļi - valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas un IIN. Mikrouzņēmuma nodokli kā nodokļu maksāšanas formu var izvēlēties vairākos uzņēmējdarbības veidos iesaistītās fiziskas un juridiskas personas ja tās atbilst **visiem** iepriekš minētajiem likumā minētajiem mikrouzņēmuma kritērijiem:

- individuālie komersanti,
- individuālie uzņēmumi,
- zemnieka vai zvejnieka saimniecības,
- fiziskās personas, kas reģistrētas VID kā saimnieciskās darbības veicējas,
- sabiedrības ar ierobežotu atbildību.

Saskaņā ar likumu „Par valsts sociālo apdrošināšanu” pašnodarbinātais ir persona, kura gūst ienākumu kā:

- persona, kas veic individuālo darbu,

¹⁶ *Likums par iedzīvotāju ienākumu nodokli.*

¹⁷ „Par nodokļiem gaidāmi strīdi.” *Dienas bizness*, 2013. gada 7. novembris.

- persona, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kura saņem autoratlīdzību (autortiesību un blakustiesību atlīdzību), izņemot autortiesību mantinieku un citu autortiesību pārņēmēju,
- zvērināts notārs, zvērināts advokāts, zvērināts revidents,
- prakses ārsts, prakses farmaceits, prakses veterinārārsts, prakses optometrists,
- cita fiziskā persona, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kura reģistrējusies kā saimnieciskajā darbībā gūtā ienākuma nodokļa maksātāja,
- zemnieku (zvejnieku) saimniecības īpašnieks, kas, nebūdams darba tiesiskajās attiecībās ar savas zemnieku (zvejnieku) saimniecības pārvaldes institūciju, veic šīs zemnieku (zvejnieku) saimniecības vadības funkciju, ja šajā zemnieku (zvejnieku) saimniecībā likumā noteiktajā kārtībā nav iecelts (ievēlēts) pārvaldnieks (direktors),
- persona, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kuras darbu apmaksā no Latvijas Republikai piešķirtajiem ārvalstu tehniskās palīdzības vai starptautisko finanšu institūciju aizdevuma līdzekļiem,
- zvērināts tiesu izpildītājs,
- individuālais komersants.

Pagaidām ir jāatšķir individuālais komersants un individuālais uzņēmums. Individuālā uzņēmuma darbību regulē likums *Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību*.

Šajā likumā definēti vairāki uzņēmumu veidi.

Individuālais uzņēmums ir tiesību subjekts, kas izveidots vienas fiziskās personas īpašuma organizēšanai, lai veiktu saimniecisko darbību šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Zemnieka saimniecība ir individuālais uzņēmums, kas ražo lauksaimniecības produkciju, izmantojot speciāli šim mērķim galveno ražošanas līdzekli — zemi.

Lauku amatnieka uzņēmums ir individuālais uzņēmums, kura ražotā produkcija un sniegtie pakalpojumi orientēti uz zemnieku saimniecību apkalpošanu. Lauku amatnieks apsaimnieko arī zemi un tiesībās ir pielīdzināms zemnieka saimniecības īpašniekam.

Ģimenes uzņēmums ir tiesību subjekts, kas izveidots ģimenes kopīpašuma organizēšanai, lai veiktu saimniecisko darbību šajā likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Šādā uzņēmumā ieguldītā manta pieder ģimenes uzņēmumā iesaistītajiem ģimenes locekļiem. Uz ģimenes uzņēmumu attiecas visi likuma noteikumi par individuālo uzņēmumu.

Zvejnieka saimniecība ir individuāls uzņēmums, kas veic saimniecisko darbību, izmantojot šim nolūkam iedalītos zivju resursu limitus. Zvejnieks var apsaimniekot arī zemi.

Sākotnēji plānotā mikrouzņēmumu nodokļa likme bija 20% no uzņēmuma apgrozījuma¹⁸, bet Ekonomikas ministrija un LTRK to aicināja samazināt uz 12%. Likumprojekta izskatīšanas laikā Saeimas budžeta komisijā lauksaimnieki zemnieku saimniecībām aicināja piemērot 9% likmi, un deputāti izlēma piemērot šādu likmi visiem mikrouzņēmumiem. Lēmumu pieņēma bez lielām pārdomām. Pēc Finanšu ministrijas aprēķiniem nodokļu likmes samazinājums no 20% uz 12% radītu valsts budžetā 11 milj. LVL zaudējumus, bet par 9% likmes piemērošanas ietekmi ministrijai aprēķinu nebija. Budžeta komisijas deputāti vadījās no pārliecības, ka lēmuma pieņemšanas laikā uzņēmumi, kas atbilda mikrouzņēmumu kritērijiem, vidēji nodokļos maksāja 10 - 12% no apgrozījuma.

Mikrouzņēmuma nodokļa likumu pieņēma Saeimas ārkārtas sēdē. Mikrouzņēmumu nodoklis stājās spēkā 2010. gada 1. septembrī. Likumprojekts paredzēja, ka jaundibinātus uzņēmumus par vienotā

¹⁸ Gleizde G. „Mikrouzņēmumiem nodokļu likmi samazina vairāk nekā uz pusi.” *Dienas Bizness*, 2010. gada 3. jūnijs.

nodokļa maksātājiem var reģistrēt no 2010. gada 1. septembra. Jau strādājoši uzņēmumi par mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem varēja kļūt no 2011. gada sākuma. Mikrouzņēmumu nodokli par taksācijas perioda apgrozījumu ir jāmaksā četras reizes gadā par katra ceturkšņa apgrozījumu.

Likums vairākas reizes grozīts. Tā pašreizējā redakcijā mikrouzņēmums ir tiesīgs izvēlēties maksāt mikrouzņēmumu nodokli, ja ievēroti likumā noteiktie ierobežojumi:

- 1) ja fiziskā persona ir dalībnieks vairākās sabiedrībās ar ierobežotu atbildību, tiesības izvēlēties maksāt mikrouzņēmumu nodokli ir tikai vienai no šīm sabiedrībām,
- 2) ja fiziskā persona ir dalībnieks sabiedrībā ar ierobežotu atbildību un zemnieka vai zvejnieka saimniecības īpašnieks vai individuālais komersants, vai VID reģistrēts saimnieciskās darbības veicējs, tiesības izvēlēties maksāt mikrouzņēmumu nodokli ir tikai vienai no šīm saimnieciskās darbības formām,
- 3) mikrouzņēmums ir tiesīgs izvēlēties maksāt mikrouzņēmumu nodokli, ja mikrouzņēmuma darbinieka ienākums no mikrouzņēmumu nodokli maksājošā mikrouzņēmuma nepārsniedz 500 latu mēnesī,
- 4) mikrouzņēmums ir tiesīgs iegūt mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu, ja ir rakstveidā vienojies ar visiem mikrouzņēmuma darbiniekiem par mikrouzņēmumu nodokļa piemērošanu. Šo vienošanos kā atsevišķu noteikumu var ietvert darba līgumā.

Mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs, kurš ir pārtraucis saimniecisko darbību un mikrouzņēmumu nodokļa maksāšanu taksācijas periodā, nevar atkārtoti izvēlēties maksāt mikrouzņēmumu nodokli tajā pašā taksācijas periodā un pēctaksācijas periodā.

Tā kā nodoklis tiek aprēķināts no apgrozījuma, 500 LVL ir maksimālā summa, ko darbinieki var saņemt pēc nodokļu nomaksas. Ja mikrouzņēmuma maksātājs pārkāpj ierobežojumus, viņam piemēro paaugstinātu nodokļa likmi un no nākamā gada viņam jāatgriežas standarta nodokļu režīmā. Ja vienam īpašniekam pieder vairāki uzņēmumi, tad par mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju var kļūt tikai viens no tiem.

Ja mikrouzņēmumu nodokli maksājošā mikrouzņēmuma darbinieku skaits ceturksnī pārsniedz piecus darbiniekus, standarta likmei pieskaita divus procenta punktus par katru papildus nodarbināto darbinieku. Ja mikrouzņēmuma darbinieku skaits ceturksnī ir mainīgs, mikrouzņēmumu nodokļa likmi nosaka pēc lielākā darbinieku skaita attiecīgajā ceturksnī, ņemot vērā tos darbiniekus, kuri nostrādājuši ne mazāk par pusi no attiecīgā ceturkšņa.

Mikrouzņēmumu nodokļa likme likumā noteiktā apgrozījuma pārsnieguma daļai ir 20%.

Ja mikrouzņēmuma darbinieka ienākums pārsniedz 500 LVL, papildus likumā noteiktajai mikrouzņēmumu nodokļa likmei piemēro palielinātu minētā nodokļa likmi 20% apmērā no likumā noteiktā ar nodokli apliekamā objekta. Paaugstinātā nodokļa likme nav jāpiemēro, ja mikrouzņēmuma darbinieka ienākums no mikrouzņēmumu nodokli maksājošā mikrouzņēmuma pārsniedz 500 LVL. *Darba likumā* noteiktā atļaušanas pabalsta dēļ vai tādēļ, ka viņam ir izmaksāta kompensācija par neizmantoto atvaļinājumu, darba tiesisko attiecību izbeigšanas gadījumā un ar šo personu darba tiesiskās attiecības netiek atjaunotas sešu mēnešu laikā pēc to izbeigšanas.

Likuma *Mikrouzņēmumu nodokļa likums* 8.pants nosaka mikrouzņēmumu nodokļa sadales kārtību.

Mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja — sabiedrības ar ierobežotu atbildību, individuālā uzņēmuma vai zemnieka vai zvejnieka saimniecības, kas iepriekšējā taksācijas periodā no saimnieciskajā darbībā gūtā ienākuma maksāja uzņēmumu ienākuma nodokli, — valsts budžetā iemaksātā mikrouzņēmumu nodokļa ieņēmumus Valsts kase sadala šādi:

- 0,1% ieskaita uzņēmējdarbības riska valsts nodevas kontā;
- 65% — valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu kontā;
- 30% — iedzīvotāju ienākuma nodokļa kontā;

- 4,9% — uzņēmumu ienākuma nodokļa kontā.

Mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja — fiziskās personas, kas reģistrēta VID kā saimnieciskās darbības veicējs, — valsts budžetā iemaksātā mikrouzņēmumu nodokļa ieņēmumus Valsts kase sadala šādi:

- 65% ieskaita valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu kontā;
- 35% — iedzīvotāju ienākuma nodokļa kontā.

Mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja — individuālā komersanta, individuālā uzņēmuma vai zemnieka vai zvejnieka saimniecības, kuras īpašnieks iepriekšējā taksācijas periodā no individuālā uzņēmuma, zemnieka vai zvejnieka saimniecības ienākuma maksāja iedzīvotāju ienākuma nodokli, — valsts budžetā iemaksātā mikrouzņēmumu nodokļa ieņēmumus Valsts kase sadala šādi:

- 0,1% ieskaita uzņēmējdarbības riska valsts nodevas kontā,
- 65% — valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu kontā,
- 34,9% — iedzīvotāju ienākuma nodokļa kontā.

Mikrouzņēmumu nodokļa likuma pārejas noteikums nosaka, ka Ministru kabinets izvērtē šā likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātus, it īpaši attiecībā uz valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu pieejamību mikrouzņēmumu darbiniekiem, un katru gadu līdz 1. oktobrim laikposmā līdz 2015. gadam iesniedz Saeimai ziņojumu par to. Līdz šim publicēti trīs ziņojumi.

Pēc Labklājības ministrijas pirmā ziņojuma par mikrouzņēmumu nodokļa ieviešanu, tika atklāti vairāki trūkumi, kuri likvidēti vai ierobežoti ar grozījumiem *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*. 2011. gada 15. decembrī tika veikti grozījumi (stājās spēkā 2012. gada 1. janvārī) – noteiktas jaunas normas par mikrouzņēmumu darbinieku statusu un mikrouzņēmumu darbinieku ienākumu no mikrouzņēmuma, kā arī ir precizēti mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusa iegūšanas un zaudēšanas kritēriji.

2014. gada valsts budžeta sagatavošanas laikā valdība plānoja palielināt mikrouzņēmumu nodokļa likmi no 9% no apgrozījuma uz 15% no apgrozījuma sākot ar 2015. gadu. Ministru Kabinets grozījumus pieņēma 2013. gada 7. oktobrī, taču tie izraisīja darba devēju pretestību.

Sākotnēji bija paredzēts nodokļa likmi no 9% līdz 15% no apgrozījuma paaugstināt pakāpeniski. Uzņēmēju pārstāvji uzskatīja, ka mikronodokļa likmei jābūt diferencētai atkarībā no neto apgrozījuma un darbinieku skaita – jo lielāki šie parametri, jo augstākai jābūt nodokļa likmei.

Galīgajā formulējumā, kas pieņemts 2013. gada 6. novembrī, noteikts, ka sākot ar 2015. gadu augstāka nodokļa likme tiks piemērota mikrouzņēmumiem (*lasi: mikrouzņēmumu nodokļu maksātājiem*) ar gada apgrozījumu virs 7000 EUR un tā pakāpeniski palielināsies: 2015. gadā līdz 11%, 2016. gadā līdz 13%, 2017. gadā līdz 15%.

Kļūt par mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju līdz šim bija izdevīgi pakalpojumu nozarēs, kur izmaksu struktūrā ir liels darba algas īpatsvars (var samazināt darba algas nodokļu slogu) un preces vērtībā ir salīdzinoši augstāka pievienotās vērtības daļa (var samazināt PVN slogu). Nodarbinot maksimāli atļauto darbinieku skaitu (pieci cilvēki), izdevīgums pieauga.

No otras puses jāsaprot, ka mazāki sociālā nodokļa maksājumi dod mazākas sociālās drošības garantijas.

Pēdējos grozījumos pieņemtā mikrouzņēmumu nodokļu likmes paaugstināšanas robeža (gada apgrozījums nepārsniedz 7000 EUR) atbilst mēneša apgrozījumam 583 EUR, kas uzņēmumā nenodrošina pat vienu vidējo tautsaimniecības algu. Tas nozīmē, ka būs maz mikrouzņēmumu, kuri baudīs zemo nodokļu likmi un mikrouzņēmumu nodokļa izdevīgums samazināsies.

Atvieglojumi PVN maksājumos

Par PVN maksātāju komersants kļūst tad, ja tā apgrozījums pārsniedz 10 tūkst. LVL gadā. Mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu koncepcijā bija paredzēts gada apgrozījuma sliekšnis i paaugstināt līdz 35 tūkst. LVL, lai atbrīvotu mazos uzņēmumus no pienākuma maksāt PVN un PVN maksājumu uzskaites. PVN apgrozījuma sliekšnis attiecas arī uz patentmaksas maksātājiem. Lēmumu par PVN sliekšņa paaugstināšanu Latvijas valdība varēja pieņemt tikai pēc saskaņošanas ar Eiropas Savienības (ES) iestādēm, jo 10 tūkst LVL gadā bija paredzēts kā sliekšnis Latvijas pievienošanās līgumā Eiropas Savienībai (sliekšņa paaugstināšana bija jāsaskaņo līdz 2009. gada 1. novembrim). Eiropas Komisija atbalstīja Latvijas izteikto vēlmi paaugstināt PVN sliekšni līdz 50 tūkst EUR (35 tūkst. LVL) un tas iestrādāts *Pievienotās vērtības nodokļa likuma* 59. panta (1) punktā – „Iekšzemes nodokļa maksātājs ir tiesīgs neregistrēties Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā, ja tā veikto ar nodokli apliekamo preču piegāžu un sniegto pakalpojumu kopējā vērtība iepriekšējo 12 mēnešu laikā nav pārsniegusi 35 000 latu.”

Pievienotās vērtības nodokļa (PVN) maksātājiem līdz mikrouzņēmuma atbalsta programmas ieviešanai atskaites bija jāiesniedz vienu reizi mēnesī. MK rīkojumā par Koncepciju noteikts, ka līdz 2010. gada 15. janvārim jāsigatavo grozījumus normatīvajos aktos, kas nosaka mikrouzņēmumiem iespēju:

- iesniegt PVN deklarāciju vienu reizi ceturksnī, ja to apgrozījums nepārsniedz 35 tūkst. LVL,
- maksāt PVN, pamatojoties uz kases principu, ja to apgrozījums nepārsniedz 70 tūkst. LVL.

Koncepcijas īstenošanas gaitā „kases princips” mikrouzņēmumiem PVN maksāšanai ir ieviests: nodokli var maksāt nevis tad, kad izraksta rēķinu, bet vadoties pēc naudas plūsmas. Visiem uzņēmumiem šī priekšrocība nav pieejama, to nepieļauj arī ES normatīvie akti.

Uzņēmējdarbības uzsākšanas finansējums

Mikrouzņēmējs var reģistrēties kā individuālais komersants vai dibināt sabiedrību ar ierobežotu atbildību (SIA). Vēl ir iespēja dibināt individuālo uzņēmumu, taču to plānots atcelt.

Standarta gadījumā, sabiedrības ar ierobežotu atbildību minimālais pamatkapitāla lielums ir 2000 LVL, no kuriem sabiedrības dibināšanas brīdī apmaksātiem jābūt vismaz 50%. 2010. gada 1. maijā stājās spēkā grozījumi *Komerclikumā*, kas, nosaka īpašus noteikumus par pamatkapitāla lielumu - pastāvot īpašiem noteikumiem, ir atļauts dibināt SIA ar mazāku minimālo pamatkapitālu.

Likums nosaka, ka sabiedrības pamatkapitāls var būt mazāks par 2000 LVL, ja sabiedrība atbilst **visām** šādām pazīmēm:

- 1) sabiedrības dibinātāji ir fiziskās personas, un to maksimālais skaits ir pieci,
- 2) sabiedrības dalībnieki ir fiziskās personas, un to maksimālais skaits ir pieci,
- 3) sabiedrības valdes sastāvā ir viens vai vairāki locekļi, un viņi visi ir sabiedrības dalībnieki,
- 4) katrs sabiedrības dalībnieks ir tikai vienas tādas sabiedrības dalībnieks, kuras pamatkapitāls ir mazāks par 2000 LVL.

Likums nenosaka minimālo pamatkapitāla lielumu, un tas var būt 1 LVL. Šādas sabiedrības praksē sauc par mazkapitāla SIA.

Ja sabiedrības pamatkapitāls ir mazāks par 2000 LVL, tā katru gadu veido obligāto rezervi, izdarot atskaitījumus vismaz 25% apmērā no pārskata gada tīrās peļņas.

Obligāto rezervi, pamatojoties uz dalībnieku sapulces lēmumu, var izmantot:

- 1) pamatkapitāla palielināšanai,
- 2) pārskata gada zaudējumu segšanai, ja tie nav segti no iepriekšējā pārskata gada peļņas,
- 3) iepriekšējā pārskata gada zaudējumu segšanai, ja tie nav segti no pārskata gada peļņas.

Ja sabiedrības pamatkapitāls ir mazāks par 2000 LVL, sabiedrība var izmaksāt dividendēs to tīrās peļņas daļu, kura paliek pēc atskaitījumiem obligātajā rezervē.

Likums nenosaka, ka mazkapitāla SIA ir obligāti jāpalielina pamatkapitāls līdz normālam pamatkapitāla lielumam. Taču, ja sabiedrības pamatkapitāls ir mazāks par 2000 LVL un tā neatbilst kādai no likumā minētajām pazīmēm, sabiedrībai ir pienākums triju mēnešu laikā no brīža, kad rodas neatbilstība attiecīgajai pazīmei, palielināt pamatkapitālu līdz 2000 LVL noteiktajam apmēram.

Uzņēmējdarbības sākšanas izmaksas ir arī valsts nodevas. Iepriekš SIA reģistrēšanas valsts nodeva bija 100 LVL, nodeva par paraksta apliecināšanu Uzņēmumu reģistrā - 5,50 LVL. Pēc mikrouzņēmuma atbalsta sistēmas ieviešanas valsts nodeva mikrouzņēmumiem SIA ir 15 LVL, par viena paraksta apliecināšanu jāmaksā 2,75 LVL, un maksa par publikācija oficiālajā laikrakstā samazināta uz pusi - līdz 12,60 LVL.

UR atvieglo mikrouzņēmumu reģistrāciju, piedāvājot dokumentu paraugus. Standarta reģistrācija notiek trīs dienu laikā.

Ja sabiedrība vienlaikus ar reģistrāciju vēlas iegūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu, tās dibinātājiem ir tiesības Uzņēmumu reģistrā vienlaikus ar pieteikumu par sabiedrības ar ierobežotu atbildību ierakstīšanu komercreģistrā pieteikties mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusa iegūšanai, apliecinot, ka pārskata gadā, kas atbilst mikrouzņēmumu nodokļa taksācijas periodam:

- 1) paredzamais mikrouzņēmuma darbinieku skaits nepārsniegs piecus darbiniekus un darbinieki tiks informēti saskaņā ar likuma prasībām,
- 2) paredzamais apgrozījums būs līdz 70 tūkst. LVL,
- 3) mikrouzņēmums vēlas maksāt mikrouzņēmumu nodokli.

Atvieglota grāmatvedība

Grāmatvedības lietas joprojām tiek uzskatītas par pietiekami sarežģītām, kaut gan šajā jomā kopš 2010. gada vairākkārt ieviesti uzlabojumi.

Koncepcijā par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem īstermiņā bija paredzēts:

- ieviest kompleksus risinājumus *Gada pārskatu likumā*, nosakot, ka mikrouzņēmums var sagatavot un iesniegt saīsināto gada pārskatu, kas sastāv no bilances, peļņas vai zaudējuma aprēķina un saīsinātā gada pārskata pielikuma,
- izgatavot un izsniegt bez maksas mikrouzņēmumu grāmatvedības uzskaites programmu,
- Finanšu ministrijai izstrādāt mikrouzņēmumu vienkāršas gada nodokļu deklarācijas veidlapas formu, kuru varētu aizpildīt, izmantojot iepriekš minēto grāmatvedības uzskaites programmu.

MK rīkojumā par *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* bija paredzēts līdz 2010. gada 1. martam sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām pārskatīt nodokļu deklarācijas un maksimāli tās vienkāršot.

2012. gada novembrī Saeimas deputāti pieņēma grozījumus, kuri paredzēja samazināt administratīvo slogu mikrouzņēmumiem, kuri sagatavo gada pārskatu saskaņā ar *Gada pārskatu likuma* prasībām un ir izvēlējušies izmantot vismaz vienu no likumprojektā paredzētajiem atvieglojumiem un atbrīvojumiem¹⁹.

Grozījumi paredz, ka mikrouzņēmuma bilances kopsummai jābūt ne vairāk kā 35 tūkst. LVL, neto apgrozījumam ne vairāk kā 70 tūkst. LVL un vidējam darbinieku skaitam pārskata gadā ne vairāk kā pieci. Komercsabiedrībām, kuras nepārsniedz **divus** no minētajiem kritērijiem, papildus jau

¹⁹ Daļai mikrouzņēmumu administratīvo žņaugu palaidīs vaļīgāk. LETA, 2012. gada 29. novembris
<http://www.db.lv/nodokli/likumi/dalai-mikrouzņēmumu-administrativo-znaugu-palaidis-valigak-383458>

noteiktajiem atvieglojumiem atļauts sagatavot saīsinātu bilanci un nesagatavot pielikumu, bet likumā noteikto papildinformāciju un skaidrojumus iekļaut bilances beigās kā piezīmes.

Līdz grozījumu pieņemšanai noteiktie atvieglojumi atļāva nesagatavot naudas plūsmas pārskatu un pašu kapitāla izmaiņu pārskatu, neapreķināt un nenorādīt finanšu pārskatā atliktā nodokļa aktīvu un saistību summas un sastādīt saīsinātu pielikumu.

Likumprojektā paredzēta saīsinātās bilances sagatavošanas kārtība un bilances piezīmēs sniedzamās informācijas apjoms. Saīsinātās bilances aktīvā un pasīvā nav ietvertas vairākas posteņu grupas²⁰.

Komerscabiēdriēbai, kura izmanto vismaz vienu no atvieglojumiem – sagatavot saīsināto bilanci vai nesagatavot pielikumu, aizliegts izmantot novērtēšanu, pamatojoties uz patiesās vērtības metodi. Uz šo sabiedriēbu neattiecas pienākums patiesa un skaidra priekšstata sniegšanas nolūkā sniegt gada pārskatā citu papildinformāciju vai atkāpties no konkrētas *Gada pārskatu likuma* prasības, jo tas netiks paskaidrots pielikumā.

Likumprojekts varētu ietekmēt vairāk nekā 58 000 jeb aptuveni 73% no visām personām, kuras sagatavo gada pārskatu saskaņā ar *Gada pārskatu likuma* prasībām, ja tās izvēlētos izmantot likumprojektā paredzētos atvieglojumus un atbrīvojumus.

2013. gada sākumā joprojām mikrouzņēmumiem grūtības sagādāja grāmatvedības organizācijas dokumentu, jo sevišķi grāmatvedības kontu plāna un grāmatvedības politikas izstrādāšana²¹. Tādēļ Finanšu ministrija piedāvāja sagatavot grozījumus Ministru kabineta noteikumos par kārtību, kādā kārtojama grāmatvedība vienkāršā ieraksta sistēmā, lai iekļautu atsevišķu regulējumu mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem.

Finanšu ministrija sadarbībā ar Ekonomikas ministriju un grāmatvedības jomas nevalstiskajām organizācijām un sadarbības partneriem gatavojās sagatavot brīvi pieejamu grāmatvedības organizācijas dokumentu rokasgrāmatu.

Mikrouzņēmumu nodokļa likums nenosaka ieņēmumu aprēķināšanas metodi. Ieņēmumus aprēķina, balstoties uz attiecīgajiem grāmatvedības uzskaites principiem. Mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs, kurš ir saimnieciskās darbības veicējs, parasti kārto grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā un maksā nodokli no saņemtās naudas summas (naudas plūsmas jeb kases princips). Savukārt sabiedriēba ar ierobežotu atbildību, kas ir mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja, kārto grāmatvedību divkāršā ieraksta sistēmā, ievērojot *Gada pārskatu likuma* prasības, un maksā nodokli no izrakstīto rēķinu summas neatkarīgi no šo rēķinu samaksas (uzkrāšanas princips).

Finanšu ministrija uzskatīja, ka administratīvā sloga samazināšanas nolūkā būtu noderīgi vienkāršoti un centralizēti sagatavoti grāmatvedības organizācijas dokumentu paraugi vadlīniju vai rokasgrāmatas formā, kas nav saistīti ar konkrētu nozari, tostarp grāmatvedības kontu plāna paraugs vai centralizēts grāmatvedības kontu plāns, kuru varētu izmantot brīvprātīgai lietošanai gadījumos, kad uzņēmējs nevēlas sagatavot un izmantot pats savu grāmatvedības kontu plānu, kā arī grāmatvedības politiku paraugi.

Pamatojoties uz iepriekšminēto, speciāli izveidota darba grupa secināja, ka tikmēr, kamēr mikrouzņēmumam ir jā sagatavo gada pārskats, grāmatvedības kārtošana vienkāršā ieraksta sistēmā nesamazinās administratīvo slogu un neatvieglos tās darbu. Šī iemesla dēļ nav lietderīgi turpināt risināt jautājumu par iespēju piemērot grāmatvedības vienkāršā ieraksta sistēmu visiem mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem neatkarīgi no juridiskās formas.

²⁰ Aktīvā - Ieguldījuma īpašumi, Bioloģiskie aktīvi, Pārdošanai turēti ilgtermiņa ieguldījumi, Atvasinātie finanšu instrumenti, pasīvā - Finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezerve.

²¹ Hāka Ž. „Rosina izveidot mikrouzņēmumiem grāmatvedības organizācijas dokumentu rokasgrāmatu”. *Dienas Bizness*, 2013. gada 2. aprīlis. <http://www.db.lv/nodokli/rosina-izveidot-mikrouzņēmumiem-gramatvedibas-organizācijas-dokumentu-rokasgramatu-390997>

Arī Labklājības ministrija 2013. gada ziņojumā konstatē, ka administratīvā sloga samazināšana grāmatvedības jomā nav nozīmīga, taču „tālāka grāmatvedības sistēmas atvieglošana nav iespējama, jo diezgan nosacīts ir administratīvo procedūru samazinājums SIA gadījumā, jo, neraugoties uz vienkāršoto nodokļu aprēķinu kārtību, saglabājas prasība kārtot grāmatvedības uzskaiti divkāršā ieraksta sistēmā un saskaņā ar *Gada pārskatu likumu* sagatavot gada pārskatus. Šīs prasības ir pamatotas, ņemot vērā, ka SIA gadījumā par līdzekļu izlietojumu atskaite nepieciešama ne tikai nodokļu administrācijai, bet arī SIA dalībniekiem, kreditoriem u.c.”²²

2013. gada jūlijā Ministru kabinets kārtībā, kādā individuālie komersanti, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, citas fiziskās personas, kas veic saimniecisko darbību, kārtu grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā, iekļāva atsevišķu regulējumu mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem, paredzot atsevišķu ieņēmumu un izdevumu, pamatlīdzekļu un samaksātā mikrouzņēmumu nodokļa atspoguļošanas kārtību²³.

Grozījumi veikti, lai nošķirtu prasības ieņēmumu un izdevumu uzskaitē iedzīvotāju ienākumu nodokļa maksātājiem un mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem, kā arī lai noteiktu, kuri mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju (fizisko personu) ieņēmumu veidi ir uzskatāmi par saimnieciskās darbības ieņēmumiem un līdz ar to, vai ir attiecināmi uz apgrozījumu.

Noteikumi ir arī papildināti ar jaunu, tieši mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem paredzētu žurnālu, un ir iekļauti mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem paredzēti noteikumi par pamatlīdzekļu un to nolietojuma uzskaiti.

2010. gada nogalē tika izstrādāta pirmā bezmaksas grāmatvedības programma mikrouzņēmumiem *SIA HansaWorld Latvia*; 2011. gadā - SIA Andi M datorprogramma *IC: Mikrouzņēmums 8*, un SIA Tilde programma - *Tildes Jumis Mini*. 2011. gada maija beigās mediji ziņoja, ka ir izstrādāta ceturrtā bezmaksas grāmatvedības programma mikrouzņēmējiem - vienkāršā ieraksta grāmatvedības datorprogramma *vadipats.lv* mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem, kas lieto vienkāršā ieraksta uzskaiti.²⁴ Programmās iekļauti sistemātiskie reģistri atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Finanšu pieejamība

Papildus izmaksu samazinājumam ar nodokļu atlaidēm, mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopumā paredzēta arī finanšu palīdzība grantu un kredītu veidā, gan apvienojot esošos, gan izveidojot jaunus finanšu instrumentus.²⁵ Pirms programmas darbības sākuma mazajiem uzņēmumiem bija atvērtas atbalsta programmas:

- Labklājības ministrijas Nodarbinātības valsts aģentūras atbalsta programma pašnodarbinātības veicināšanai un uzsākšanai (ierobežota gan dalībnieku, gan atbalsta apjoma ziņā),
- Hipotēku un zemes bankas programma biznesa sācējiem,
- atbalsta programmas Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrā,
- jaunie uzņēmēji varēja izmantot biznesa inkubatoru pakalpojumus.

²² Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu””
http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_130913.2778.doc

²³ Pankovska E. Mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem būs savādāks grāmatvedības uzskaites žurnāls” *Dienas Bizness*, 2013. gada 9. jūlijs

²⁴ Pankovska E. „Izstrādāta ceturrtā bezmaksas grāmatvedības programma mikrouzņēmējiem.” *Dienas Bizness*, 2011. gada 26. maijs <http://www.db.lv/citas-zinas/izstradata-ceturta-bezmaksas-gramatvedibas-programma-mikrouzņēmējiem-239722>

²⁵ „Paredz 5 miljonus latu mikrouzņēmumu atbalstam.” *Dienas Bizness*, 2011. gada 6. septembris
<http://www.db.lv/finanses/paredz-5-miljonus-latu-mikrouzņēmumu-atbalstam-244142>

2010. gada beigās valdība paplašināja atbalstāmo nozaru loku, atļaujot saņemt Hipotēku un zemes bankas izsniegtos aizdevumus apgrozāmiem līdzekļiem un investīcijām arī mazumtirdzniecības, sabiedriskās ēdināšanas, sadzīves pakalpojumu, skaistumkopšanas un citu pakalpojumu nozares mikrouzņēmumiem.²⁶ Aizdevumu kopējā summa vienam komersantam nevarēja pārsniegt 30 tūkst. LVL.

Bankas īstenotajā atbalsta programmā mikrouzņēmumiem bija pieejami 70,3 milj. LVL. 2010. gada pirmajā pusgadā bija piešķirti 56 aizdevumi 3,7 milj. LVL apmērā (vidējais aizdevums 66 tūkst LVL). Izsniegt šādus aizdevumus bija plānots līdz 2013. gadam, kopumā šādu atbalstu varētu saņemt vismaz 2150 uzņēmumi par kopējo summu 142 milj. LVL.

2011. gada septembrī Ministru Kabinets lēma, ka finansiālā atbalsta sniegšanai Hipotēku banka izveidos aizdevumu fondu 8,34 milj. LVL apmērā. Mikroaizdevumu un grantu avots bija Latvijas un Šveices sadarbības programmas individuālā projekta *Mikrokreditēšanas programma*. Mikroaizdevumus ne vairāk kā 10 tūkst. LVL ar aizdevuma termiņu pieci gadi piešķirta investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem saimnieciskās darbības uzsākšanai vai mikrouzņēmumu dzīvotspējīgu biznesa projektu īstenošanai. Aizdevuma fonda darbības ietvaros mikrouzņēmums varēja saņemt tikai vienu mikroaizdevumu.

Atbilstoši maksimālajai kredīta summai, aizdevumu potenciāli varēja saņemt 834 mikrouzņēmēji. Finansiālo atbalstu varēja saņemt mikrouzņēmumi, kuriem atbalsta piešķiršanas brīdi nebija nodokļu un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu parādi.

Finansiālo atbalstu nepiešķirta operācijām ar nekustamo īpašumu; azartspēlēm un derībām; ieroču un munīcijas ražošanai un tirdzniecībai; tabakas izstrādājumu, alus un alkoholisko dzērienu ražošanai un tirdzniecībai; apdrošināšanai, finanšu starpniecībai un banku pakalpojumiem.

Mikrouzņēmumi, kuri bija izpildījuši visus mikroaizdevuma līguma nosacījumus – realizējuši biznesa projektu, izlietojoši līdzekļus atbilstoši biznesa projekta apraksta mērķim un izpildījuši citus mikroaizdevuma līguma nosacījumus, varēja saņemt grantu mikroaizdevuma dzēšanai. Grantu izmaksāja pēc 12 mēnešiem no mikroaizdevuma līguma noslēgšanas brīža. Tā summa paredzēta 50% no investīcijām piešķirtās mikroaizdevuma summas, bet ne vairāk kā 500 LVL, ja biznesa projekts tiek īstenots republikas pilsētās: Rīgā, Daugavpilī, Jēkabpilī, Jelgavā, Jūrmalā, Liepājā, Rēzeknē, Valmierā, Ventpilī vai Rīgas pilsētai pieguļošajās pašvaldībās: Ādažu novadā, Babītes novadā, Carnikavas novadā, Garkalnes novadā, Ikšķiles novadā, Ķekavas novadā, Mārupes novadā; Olaines novadā, Ropažu novadā, Salaspils novadā, Stopiņu novadā; ne vairāk kā 750 latu, ja biznesa projekts tiek īstenots iepriekš minētajās Latvijas pašvaldībās.

Šeit minētie piedāvājumi ir tikai atsevišķas finansēšanas shēmas, kas varētu sniegt atbalstu nelielai daļai mikrouzņēmumu (apmēram 2984 mikrouzņēmumiem). Salīdzinājumam var minēt Labklājības ministrijas datus, ka 2013. gada jūnijā mikrouzņēmumu nodokli maksāja 29540 maksātāji, no tiem 20039 SIA²⁷. Diemžēl, no pieejamās informācijas neizdevās noteikt kopējo mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopumam pieejamo finansējuma apmēru un atrast pasākumu finansēšanas efektivitātes analīzi. Valsts institūciju ziņojumos par mikrouzņēmumu nodokli valsts atbalsts mikrouzņēmumiem ir analizēts nodokļu aspektā, taču pieejamā finansējuma veidošanās un izlietošanas efektivitāte netiek pētīta. No Labklājības ministrijas ziņojuma var noprast, ka koncepcijā plānotie finanšu mērķi nav sasniegti.

²⁶ Gleizde G. „Valsts atbalstīs arī pakalpojumu sniedzējus.” *Dienas Bizness*, 2010. gada 5. oktobris <http://www.db.lv/finanses/krediti/valsts-atbalstis-ari-pakalpojumu-sniezjejus-229674>

²⁷ Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu””. http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_130913.2778.doc

Turklāt jāņem vērā, ka nodokļu atlaides ir jomās, kur nodokļi nodrošina maksātājam sabiedrisko vai individuālo sociālo pakalpojumu, un iemaksu samazinājums sociālās drošības sistēmā netiek kompensēts no citiem līdzekļiem, tādējādi, **vismaz VSAOI atlaides praktiski nodrošina pats nodokļu maksātājs uz savas nākotnes labklājības rēķina.**

Šādu pieeju legalizē prasība, ka mikrouzņēmums ir tiesīgs iegūt mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu, ja ir rakstveidā vienojies ar visiem mikrouzņēmuma darbiniekiem par mikrouzņēmumu nodokļa piemērošanu. Šo vienošanos kā atsevišķu noteikumu var ietvert darba līgumā. Tā nodrošina darbinieku brīvprātīgu piekrišanu sociālo garantiju samazināšanai.

Informācijas pieejamība

Informācijas pieejamības jomā joprojām ir lielas nepilnības.

Koncepcijā par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem bija paredzēts nodrošināt, lai visa informācija biznesa sācējiem būtu pieejama vienkopus - gan elektroniskā formātā, gan klātienēs konsultāciju veidā visā valsts teritorijā. Īstermiņā bija paredzēts pilnveidot esošās interneta vietnes, nodrošinot uzņēmējiem pilnīgu informāciju par nodokļu un grāmatvedības prasībām, un citu uzņēmējam noderīgu informāciju, tai skaitā informāciju par pašvaldību prasībām. Praktiski bija paredzēts izveidot speciālu interneta vietni mikrouzņēmumiem – vai nu pilnveidojot un uzturot aktuālu esošo LIAA interneta vietni, vai izveidojot atsevišķu interneta vietni, vai deleģējot funkcijas izpildi privātajam sektoram vai nevalstiskām organizācijām. Bija arī paredzēts par minimālu samaksu piešķirt mikrouzņēmējiem drošu elektronisko parakstu un samazināt tā izmantošanas izmaksas līdz 10% no standarta maksas.

Vidējā termiņā bija paredzēts izveidot Komersantu informācijas centru, kas sastāv no konsultatīvajiem centriem, kas tiek veidoti pašvaldībās, vai LIAA, vai deleģējot funkcijas nevalstiskajām organizācijām.

Ekspertīzes laikā neizdevās atrast mikrouzņēmumiem paredzētu apkopjošas informācijas avotu. Pamatinformācija par atsevišķiem mikrouzņēmumu darbības aspektiem atrodamas valsts institūciju vietnēs (VID, UR, LIAA, EM). Ziņas par izmaiņām normatīvajos aktos atrodamas vispārīgajos ziņu portālos, piemēram, Latvijas Vēstneša portālā *Par likumu un valsti*, vispārīgajos medijos, piemēram, <http://www.db.lv/finanses/kreditivalsts-atbalstis-ari-pakalpojumu-sniedzejus-229674>.

Novērtējot informācijas pieejamības apstākļus, jāņem vērā, ka normatīvo aktu prasības mikrouzņēmumu jomā bieži mainās, sadrumstalotā un dažādos avotos izkaisītā informācija var sniegt maldīgu informāciju un mikrouzņēmumi var viegli kļūdīties normatīvo prasību izpildē.

2. Valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu sagaidāmā ietekme

Valsts mikrouzņēmumu atbalsta programmas nedefinētais mērķis bija nodrošināt, lai krīzes dēļ bez darba palikušiem cilvēkiem būtu iespēja radīt papildus ienākumus un saglabāt esošo dzīves līmeni, darbojoties mazajā uzņēmējdarbībā. Mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem vajadzēja mazināt krīzes radītās negatīvās sekas:

- spiedienu uz sociālo budžetu, ko ekonomiskās lejupslīdes rezultātā radītu palielinātais bezdarbnieku skaits – pieaugot bezdarbnieku pabalstos izmaksājamām summām un samazinot iespējas nodrošināt pilnvērtīgu sociālo palīdzību;
- iedzīvotāju nespēju segt maksājumus, kas ietekmē pakalpojumu sniedzēju,
- augsti kvalificēta darbaspēka aizplūšanu uz citām valstīm,
- esošo darbaspēka resursu nepilnvērtīga izmantošana.

Izveidojot mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopumu, bija paredzēti šādi ieguvumi:

- viegla mazās uzņēmējdarbības uzsākšana, uzņēmējdarbības aktivitātes kāpināšana, uzņēmumu skaita palielināšanās,
- jaunu uzņēmumu veidošanās un līdz ar to arī nodarbinātības uzlabošanās valstī, īpaši reģionos,
- sīkās uzņēmējdarbības paplašināšanos, tajā iesaistoties arī cilvēkiem, kuri zaudējuši līdzšinējo darbu, bet atraduši ideju patstāvīga mazā biznesa sākšanai,
- valsts būtu ieguvēja, jo cilvēki neradītu papildu spiedienu uz sociālo budžetu,
- atvieglota grāmatvedība – standartizēta grāmatvedības sistēma vismazākajiem uzņēmumiem, ja pēc noteiktas formulas tālāk tiktu aprēķināta šā uzņēmuma naudas plūsma un maksājamais nodoklis, arī valsts būtu ieguvēja, jo izpaliktu dārgais datu ievadīšanas process, dati būtu labi pārskatāmi un tiktu iegūta detalizētāka informācija kā no šobrīd pieejamiem dokumentiem.

Ekonomikas ministrija plānoja, ka mikrouzņēmumu atbalsta programmas ieviešana ļaus nākamajos četros gados (līdz 2014. gadam) panākt kvalitatīvu lēcieni uzņēmējdarbības aktivitātes rādītājos un panākt, ka Latvija pēc uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotāju sasniedz vismaz Eiropas Savienības (ES) vidējos rādītājus.

2010. gadā Latvijā uz katriem 1000 iedzīvotājiem darbojās 31 privātais uzņēmums, bet vidējais rādītājs ES bija 50 uzņēmumi uz 1000 iedzīvotāju. Ekonomikas ministrs Artis Kampars bija pārliecināts, ka mikrouzņēmumu pazeminātās nodokļu likmes ieviešana veicinās vismaz 900 jaunu mikrouzņēmumu izveidi līdz 2010. gada beigām.

Mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas ieviešanu uzskatīja par lielu soli mazo uzņēmumu darbības vides uzlabošanā:

- mikrouzņēmuma nodokļa ieviešana veicinās pelēkās ekonomikas izzušanu, tai skaitā samazinās nelegālo nodarbinātību un algas aploksnēs – jo, izmantojot fiksēto nodokli, zudīs motivācija slēpt darbinieku skaitu un algu apmēru,
- PVN maksātāju gada apgrozījuma sliekšņa paaugstināšana var samazināt nodokļu maksātāju skaitu, taču no otras puses, tā sekmēs uzticību nodokļu sistēmai un vēlmi kļūt par PVN maksātāju,
- PVN maksātāju gada apgrozījuma sliekšņa paaugstināšana sekmēs patentmaksas maksātāju skaita palielināšanās;
- par nodarbinātiem tiks maksāta sociālā apdrošināšana, tādējādi izveidojot kaut nelielu, bet tomēr sociālo spilvenu,

- iespējams, ka ekonomiskākā (lētākā) uzņēmējdarbības vidē daļa uzņēmumu no pelēkās zonas atgriezīsies baltajā, tiklīdz tas būs iespējams.

Ārvalstīs (Vācijā), kur mikrouzņēmumus izveido normālos apstākļos, nevis lai risinātu krīzes radītas sociālas problēmas, minētas arī šādas priekšrocības:

- samazināts risks – ja persona vēlas uzsākt uzņēmējdarbību, mikrouzņēmumā var samazināt izmaksas un izvairīties no atbildības par nodarbinātiem, turklāt pārbaudīt savas uzņēmējdarbības idejas dzīvotspēju un tirgus iespējas,
- mazāks nepieciešamais finansējums – mikrouzņēmumus parasti dibina, izmantojot uzkrājumus, izvairoties no aizņēmumiem un atkarības no bankām,
- testa fāze – persona var pārbaudīt piemērotību uzņēmējdarbībai un, dibinot mikrouzņēmumu paralēli algotam darbam, izvairīties no situācijas, ka uzņēmējdarbība, vismaz sākumā, nespēj segt pat ikdienas izdevumus,
- laika nosacījumi – mikrouzņēmumi ir piemēroti tiem, kuri nevar veltīt uzņēmējdarbībai pilnu laiku (piemēram, mātes ar maziem bērniem), tomēr ir pietiekoši daudz laika, lai darītu vairāk par ikdienas nodarbošanos (bērna kopšanu, algotu darbu),
- papildus ienākums – mikrouzņēmumus var izmantot ienākumu no pamatnodarbes papildināšanai.

Koncepcijā norādīts, ka pēc VID sniegtās informācijas par 2008. gadu koncepcija skars 32223 sabiedrības ar ierobežotu atbildību, no kurām 10,3 tūkstoši darbojās ar zaudējumiem un 9,9 tūkstoši vispār neveica saimniecisko darbību, un 83223 saimnieciskās darbības veicējus. Nodarbinātības aspektā tā varētu skart 65157 darbiniekus mikrouzņēmumos un 83223 saimnieciskās darbības veicējus esošajos uzņēmumos, neskaitot no jauna radītos uzņēmumus un saimnieciskās darbības veicējus.

Potenciāli iesaistīto SIA apgrozījums bija gandrīz 417 miljoni LVL, tie nodarbināja 65 tūkstošus strādājošo un nodokļos un sociālos maksājumos gadā nomaksāja 46,94 milj. LVL (no tā 26 milj LVL valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas). Fiziskās personas – saimnieciskās darbības veicēju kopējais apgrozījums bija 369,5 milj. LVL, tie bija samaksājuši 6,6 milj. LVL valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas un 10,6 milj. LVL iedzīvotāju ienākuma nodokli (kopā 17,2 milj. LVL).

Tātad, lai mikrouzņēmumu atbalsta sistēma būtu vērtējama kā efektīva, mikrouzņēmumiem (labākajā gadījumā - mikrouzņēmumu nodokļu maksātājiem) gadā vajadzēja ienest valsts budžetā ne mazāk kā 64,14 milj. LVL, no tā 32,6 miljoni LVL valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas

3. Valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu faktiskā ietekme

3.1. Uzņēmumu dinamika

Pirmie vērtējumi par mikrouzņēmumu atbalsta programmas efektivitāti izskanēja jau 2010. gadā. LTRK valdes priekšsēdētājs Jānis Endziņš ziņoja, ka gandrīz puse no 2010. gada pirmajos sešos mēnešos jaunizveidotajiem uzņēmumiem ir mikrouzņēmumi ar samazinātu pamatkapitālu.

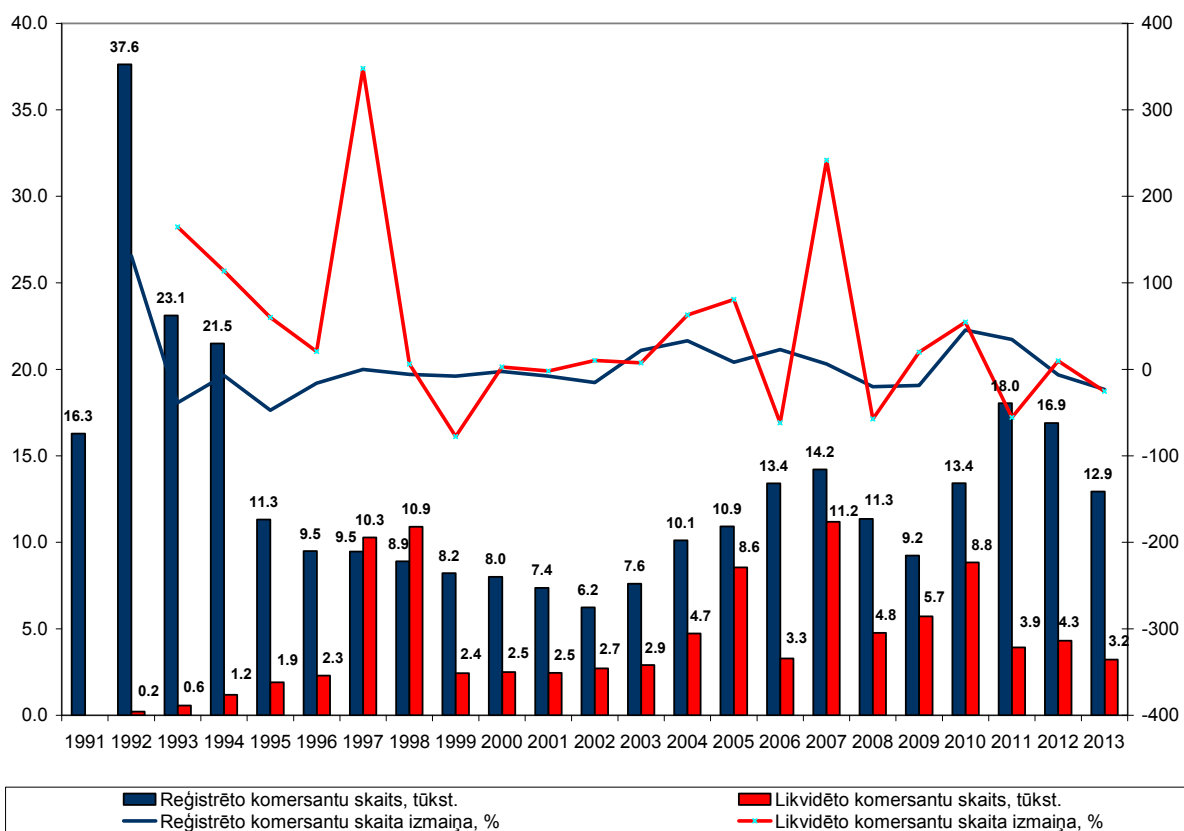
Tālaika ekonomikas ministrs Artis Kampars norādīja, ka līdz šim ieviesto pasākumu mikrouzņēmumu atbalstam – atļauja dibināt „viena lata” sabiedrību ar ierobežotu atbildību un fiziskām personām iespēja nodokli aizstāt ar patentmaksu – kopējais efekts uz ekonomiku ir daudz lielāks par iepriekš prognozēto.

Viņš apgalvoja, ka kopš izmaiņu *Komerclikumā* stāšanās spēkā 2010. gada maijā ik mēnesi vidēji tiek nodibinātas 400 „viena lata” jeb mazkapitāla SIA, bet 2010. gada augustā nodibinātas 462

mazkapitāla SIA. Arī viņš apstiprināja, ka gandrīz puse no pirmajā pusgadā reģistrētajām jaunajām SIA ir ar samazinātu pamatkapitālu. Salīdzinājumā ar 2009. gada otro pusgadu 2010. gada pirmajā pusgadā bija reģistrēts par 11,1% vairāk jaunu uzņēmumu.

Diemžēl, šos izteikumus, kā arī citus mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu ieviešanas efektivitātes aspektus ir gandrīz neiespējami pārbaudīt empīriski. Kā minēts iepriekš, saskaņā *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* un *Mikrouzņēmumu nodokļa likumu*, mikrouzņēmums var būt ne tikai komercsabiedrība (mazkapitāla SIA), bet arī fiziska persona – saimnieciskās darbības veicēja. Turklāt, mikrouzņēmumi var izvēlēties maksāt atbilstoši standarta nodokļu maksāšanas kārtībai vai kādu no atviegloto nodokļu veidiem. Kā minēts iepriekš, oficiālā statistikā par mikrouzņēmumiem sauc noteikta lieluma uzņēmumus un identifikācijas kritēriji atšķiras, savukārt Lursoft mikrouzņēmumu identifikācijas kritēriji nav zināmi – vai tie identificēti pēc ES standarta vai atbilstoši koncepcijai un *Mikrouzņēmumu nodokļa likuma* definīcijai.

Mediji, atsaucoties uz Lursoft datiem, ziņoja, ka 2010. gadā kopumā reģistrēti 12,6 tūkst. jaunu uzņēmumu – par 38% vairāk nekā 2009. gadā, kad tika izveidoti 9,1 tūkst. jaunu uzņēmumu. Lursoft statistika šīs ekspertīzes brīdī 2013. gada septembrī uzrādīja citus skaitļus - 2009. gadā bija reģistrēti 9228 komersanti (visa veida uzņēmumi), bet 2010. gadā – 13442 komersanti – par 46% vairāk kā 2009. gadā (1. attēls). Kā redzams attēlā, 2011. gadā jaundibināto uzņēmumu skaits joprojām pieaug, bet kopš 2012. gada – samazinājās. 2009. gadā vidēji mēnesī tika nodibināti 769 uzņēmumi, 2010. gadā 1120 uzņēmumi, 2011. gadā 1503 uzņēmumi, 2012. gadā 1407 uzņēmumi. 2013. gads ir nepilns, taču līdz oktobrim vidēji mēnesī bija nodibināti 1438 uzņēmumi. Kopumā kopš 2010. gada sākuma (līdz 2013. gada septembrim, kad veikta ekspertīze) vidēji mēnesī nodibināti 1362 komersanti.

1. attēls LR Uzņēmumu reģistrā reģistrēto komersantu dibināšanas dinamika.

Avots: Lursoft statistika

Var uzskatīt, ka pēc *Komerclikuma* grozījumu stāšanās spēkā ikgadējais vidējais uzņēmumu dibināšanas skaits bija lielāks, nekā pirms tam. Pēc *Lursoft* datiem par komersantu dibināšanu un likvidēšanu laikposmā no 1991. – 2009. gadam (ieskaitot) vidēji mēnesī dibināti 1072 komersanti – par 27% mazāk kā laikposmā kopš 2010. gada sākuma.

4. tabulā uzrādīti dati par kopējo LR Uzņēmumu reģistrā reģistrēto komersantu skaitu un sadalījumu pa uzņēmējdarbības veidiem laikposmā no 2002. gada 1. janvāra līdz 2013. gada oktobrim.

No visiem aktīvajiem un likvidētajiem komersantiem, visvairāk bija reģistrētas sabiedrības ar ierobežotu atbildību, taču SIA īpatsvars aktīvo komersantu skaitā ir lielāks nekā likvidēto komersantu skaitā. Saskaņā ar *Lursoft* datiem, komersantu likvidācijas procents SIA grupā ir vismazākais (zemāks par vidējo).

4. tabula. Komercreģistrā reģistrēto komersantu un to filiāļu sadalījums pa uzņēmējdarbības formām laika posmā no 01.01.2002 līdz 09.10.2013 (kopējais skaits 11 gadu un 10 mēnešu (130 mēnešu) periodā)

	Aktīvi komersanti	% no kopā reģistrētiem komersantiem	Likvidēti komersanti	% no kopā	Likvidēto komersantu īpatsvars reģistrēto komersantu skaitā
Akciju sabiedrības	931	0,58	167	0.86	15
Eiropas komercsabiedrības	4	0	1	0.01	20
Filiāles	532	0,33	377	1.93	41
Individuālie komersanti	13582	8.52	5491	28.14	29
Komandītsabiedrības	115	0.07	30	0.15	21
Pilnsabiedrības	458	0.29	117	0.60	20
Sabiedrības ar ierobežotu atbildību	143308	89.90	13128	67.28	8
Ārvalsts komersanta filiāles	473	0.30	202	1.04	30
Kopā	159403	100	19513	100	11

Avots: Lursoft, autores aprēķini

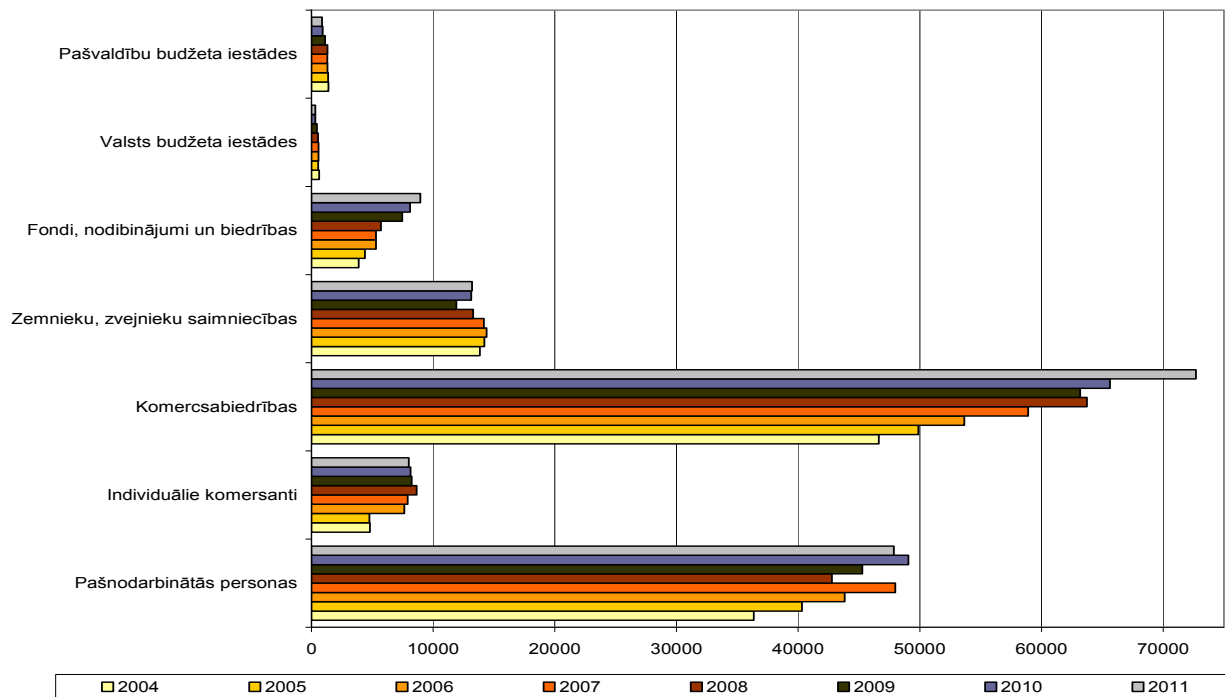
Atbilstoši mediju ziņām, 2010. gadā kopā bija reģistrētas 5179 mazkapitāla SIA²⁸. Laikposmā no 2002. gada janvāra līdz 2013. gada oktobrim vidēji gadā reģistrēti 13228 SIA, tātad uzsākot mikrouzņēmumu atbalsta programmu, aptuveni 40% no vidēji gadā reģistrēto SIA skaita bija mazkapitāla SIA. 44% šo uzņēmumu pamatkapitāls bija 1 LVL.

Turpmākajos attēlos uzrādīta uzņēmumu skaita dinamika pēc CSP uzņēmumu reģistra statistikas. CSP dati uzrāda ekonomiski aktīvo statistisko vienību skaitu, raksturo uzņēmējdarbības aktīvo daļu un tāpēc atšķiras no *Lursoft* datiem.

2. attēlā uzrādīta visu ekonomiski aktīvo statistisko vienību skaita dinamika kopš 2004. gada.

²⁸ Gleizde G. „Pern reģistrēti pieci tūkstoši mazkapitāla SIA.” *Dienas Bizness*, 2011. gada 3. janvāris <http://www.db.lv/citas-zinas/pern-registreti-pieci-tukstosi-mazkapitāla-sia-233467>

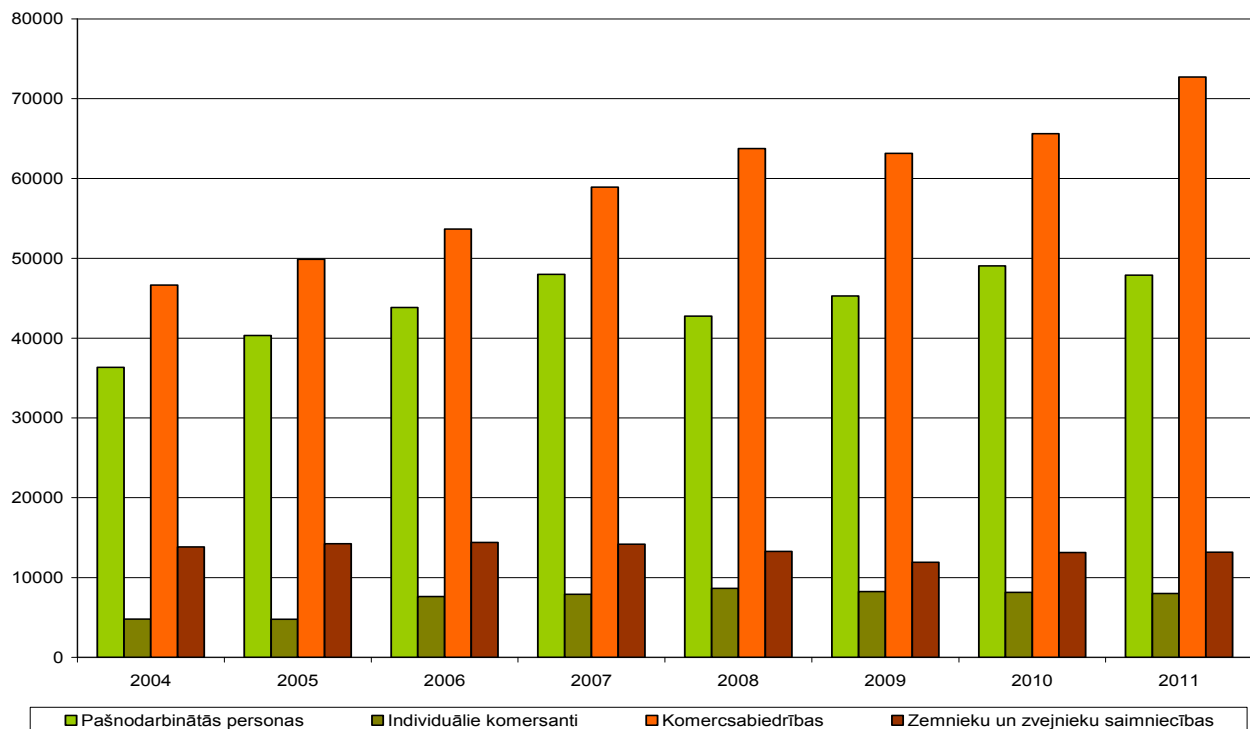

2. attēls. Ekonomiski aktīvo statistikas vienību skaita izmaiņas 2004. – 2011.

Avots: CSP datubāze

3. attēlā uzrādīti CSP Uzņēmumu reģistra dati par tirgus sektora ekonomiski aktīvo statistikas vienību²⁹ skaitu laikposmā 2004. – 2011. gadi.

3. attēls. Ekonomiski aktīvo statistikas vienību skaits laikposmā 2004. – 2011. gadi.

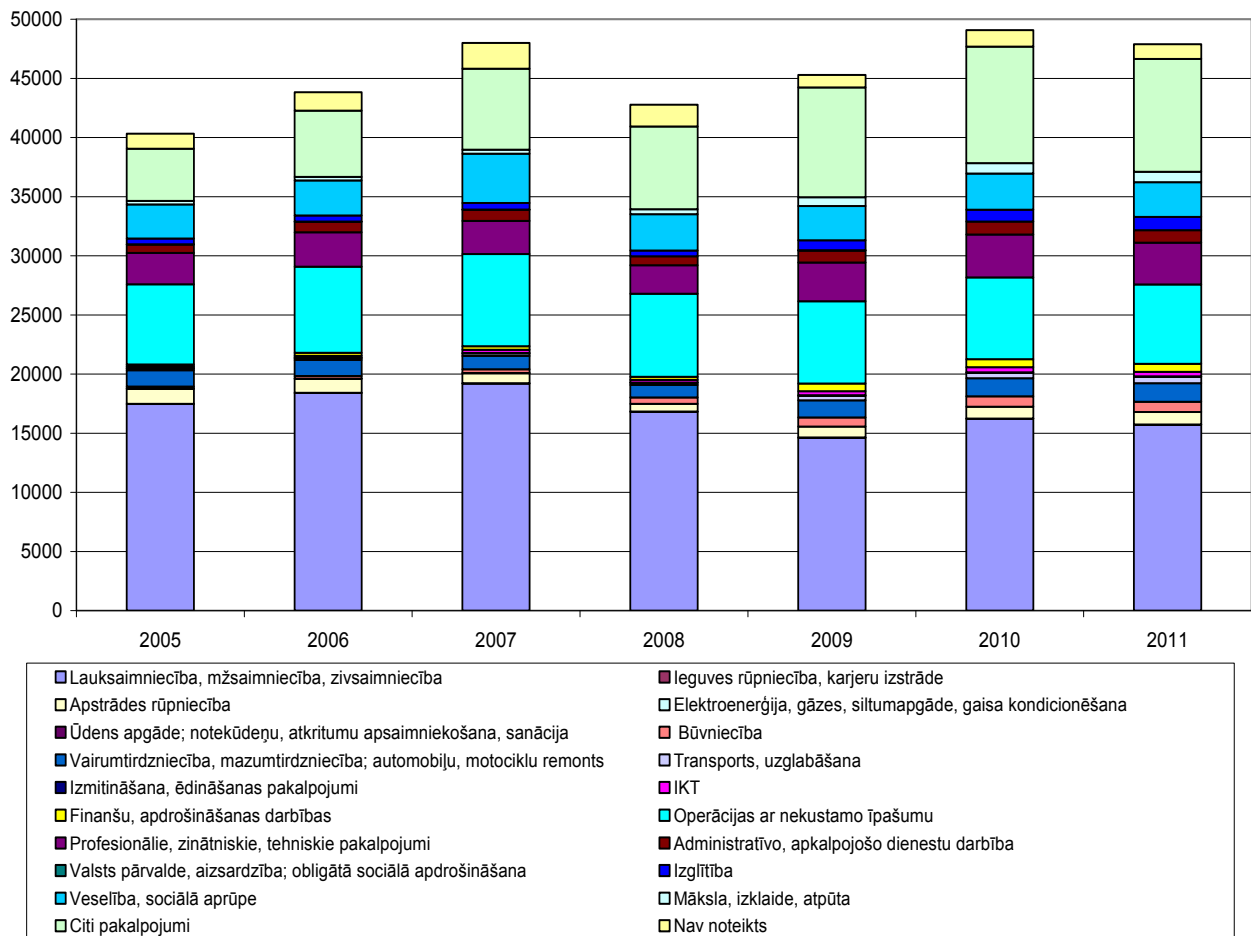
CSP datubāze.

²⁹ Tirgus sektora statistikas vienības: pašnodarbinātās personas, individuālie komersanti, komerksabiedrības, zemnieku un zvejnieku saimniecības. Ārpus tirgus sektora statistikas vienības: fondi, nodibinājumi un biedrības, valsts budžeta iestādes, pašvaldību budžeta iestādes.

Abos attēlos redzams, ka pēc 2010. gada visās grupās, izņemot individuālo komersantu grupā, statistisko vienību skaits ir pieaudzis. Ekonomiski aktīvo statistisko vienību skaitā visvairāk ir komercsabiedrības. Turklāt, komercsabiedrību skaits ir visstraujāk audzis. Var domāt, ka to sekmējusi mazkapitāla SIA dibināšana. Individuālo komersantu skaits nav mainījies, kaut arī tiem ir pieejams gan mikrouzņēmumu nodoklis, gan citi atviegloti nodokļu maksājumi (patentmaksa, fiksētais nodoklis).

4. – 6. attēlos uzrādīts saimnieciskās darbības veicēju sadalījuma dinamika pēc skaita pa darbības veidiem un uzņēmējdarbības formām.

4. attēlā redzams, ka visvairāk pašnodarbināto ir lauksaimniecībā, nozarē „Operācijas ar nekustamo īpašumu” un nozarē „Māksla, izklaide un atpūta”, arī veselības un sociālās aprūpes nozarē un nozarē „Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi”.

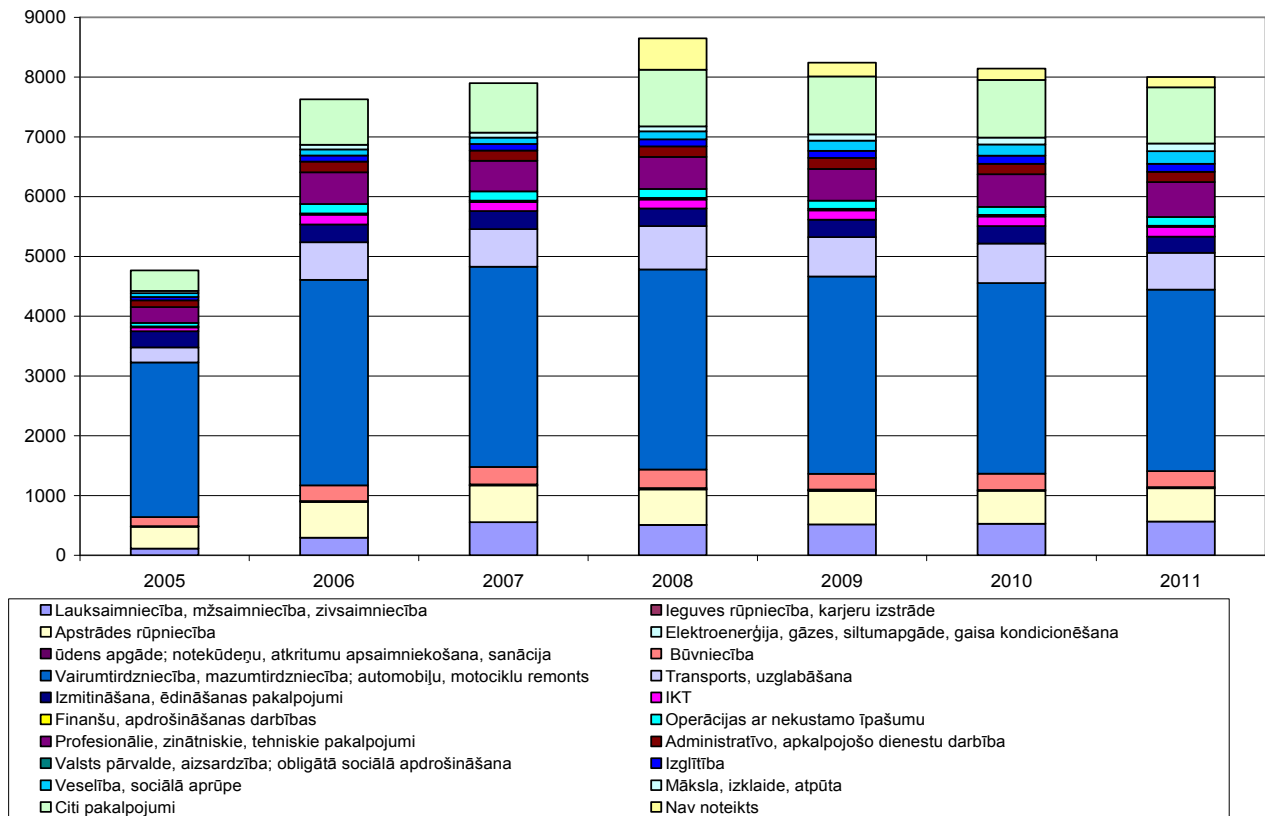

4. attēls. Pašnodarbinātie saimnieciskās darbības veicēji sadalījumā pa darbības veidiem

Avots: CSP datubāze

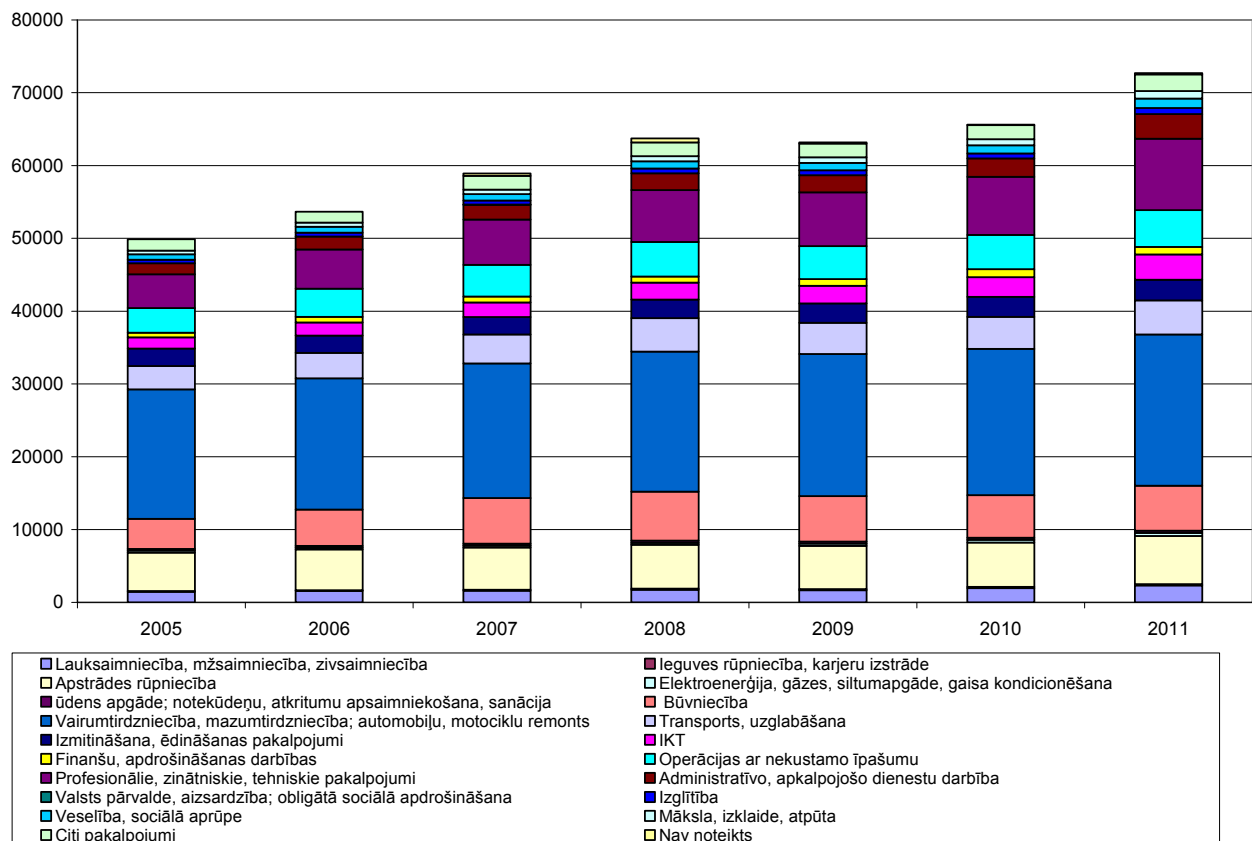
Visvairāk individuālo komersantu ir tirdzniecības un automobiļu un motociklu remonta nozarē un nozarē „Māksla, izklaide un atpūta” (5. attēls). Individuālais komersants ir fiziskā persona, kas veic saimniecisko darbību un kā komersants ierakstīta komercreģistrā.

Komercsabiedrību sadalījums pa nozarēm ir līdzīgs – visvairāk komercsabiedrību ir tirdzniecībā un nozarē „Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi” (6. attēls).

5. attēls. Individuālie komersanti sadalījumā pa darbības veidiem

Avots: CSP datubāze.

6. attēls. Komerccabiedrību sadalījums pēc skaita pa darbības veidiem

Avots: CSP datubāze.

Pēc *Lursoft* apkopotiem datiem 2012. gada beigās 94% no Latvijas uzņēmumiem bija mikro un mazie uzņēmumi³⁰ (nav zināms, pēc kāda principa uzņēmumi identificēti).

Pēc CSP uzņēmumu reģistra datiem 2011. gadā 85% no kopējā uzņēmumu skaita un 91% no tirgus sektora uzņēmumu skaita bija mikrouzņēmumi. Kā redzams, mikrouzņēmumu skaits 2009. un 2010. gadā pieauga starujāk kā tirgus sektoru uzņēmumu skaits, bet 2011. gadā temps izlīdzinājās.

5. tabula. Uzņēmumu skaita pieaugums un mikrouzņēmumu daļa kopējā uzņēmumu skaitā

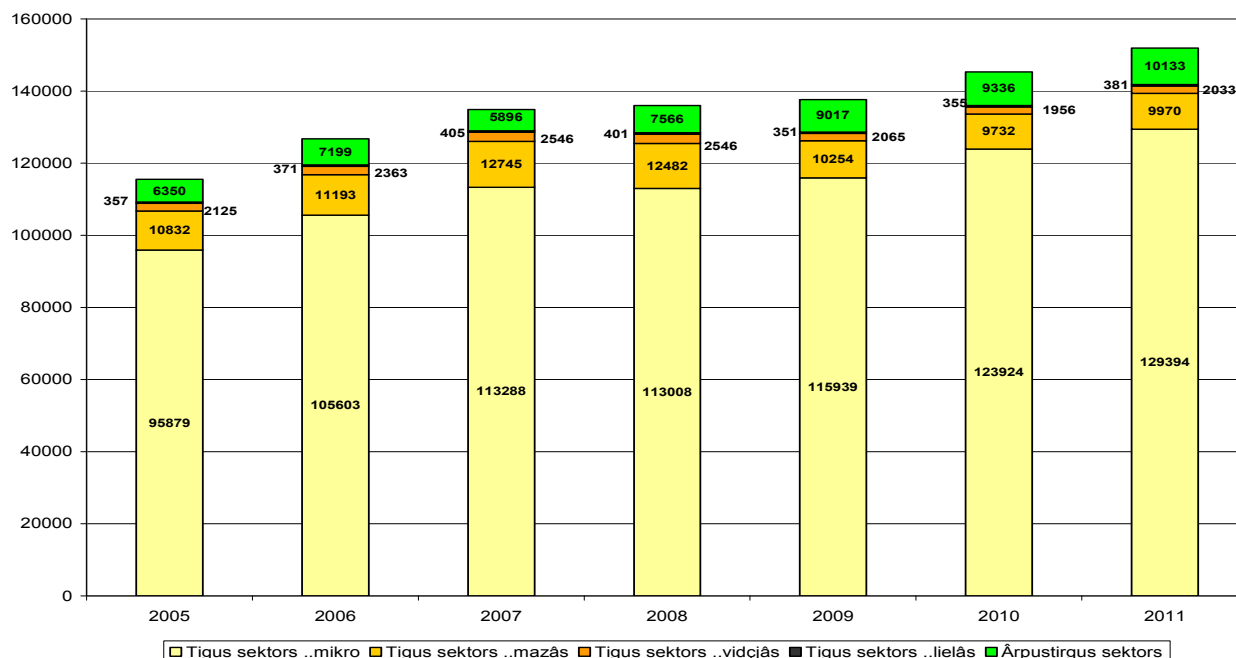
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tirgus sektora uzņēmumu skaita pieaugums pret iepriekšējo gadu, %		9	8	0	0	6	4
Mikrouzņēmumu skaita pieaugums pret iepriekšējo gadu, %		10	7	0	3	7	4
Mikrouzņēmumi no kopējā uzņēmumu skaita, %	83	83	84	83	84	85	85
Mikrouzņēmumi no tirgus sektora uzņēmumu skaita, %	88	88	88	88	90	91	91

Avots: CSP datubāze.

Rīgā un Pierīgas reģionā atradās 67% no visiem Latvijas mazajiem uzņēmumiem un 71% - no mikrouzņēmumiem. Mikrouzņēmumu skaits reģionos pieauga, turklāt 2012. gadā salīdzinot ar 2009. gadu palielinājies arī mikrouzņēmumu apgrozījums, tomēr tas nesasniedza 2007. gada līmeni.

2012. gada beigās, tāpat kā 2012. gada vidū Latvijas reģionos un Rīgā visvairāk mikrouzņēmumu bija tirdzniecībā un pakalpojumu nozarēs (izņemot Latgali, kur otrs lielākais skaits ir lauksaimniecībā)³¹.

8. attēlā parādītas ekonomiski aktīvās tirgus sektora vienības sadalījumā pēc lieluma pēc CSP datiem.

7. attēls. Ekonomiski aktīvās statistiskās vienības sadalījumā pēc lieluma.

Avots: CSP datubāze.

³⁰ Hāka Ž. „94% no Latvijas uzņēmumiem – mikro un mazie uzņēmumi.” *Dienas Bizness*, 2013. gada 21. maijs <http://www.db.lv/tirdznieciba/94-proc-no-latvijas-uznemumiem-mikro-un-mazie-uznemumi-394063>

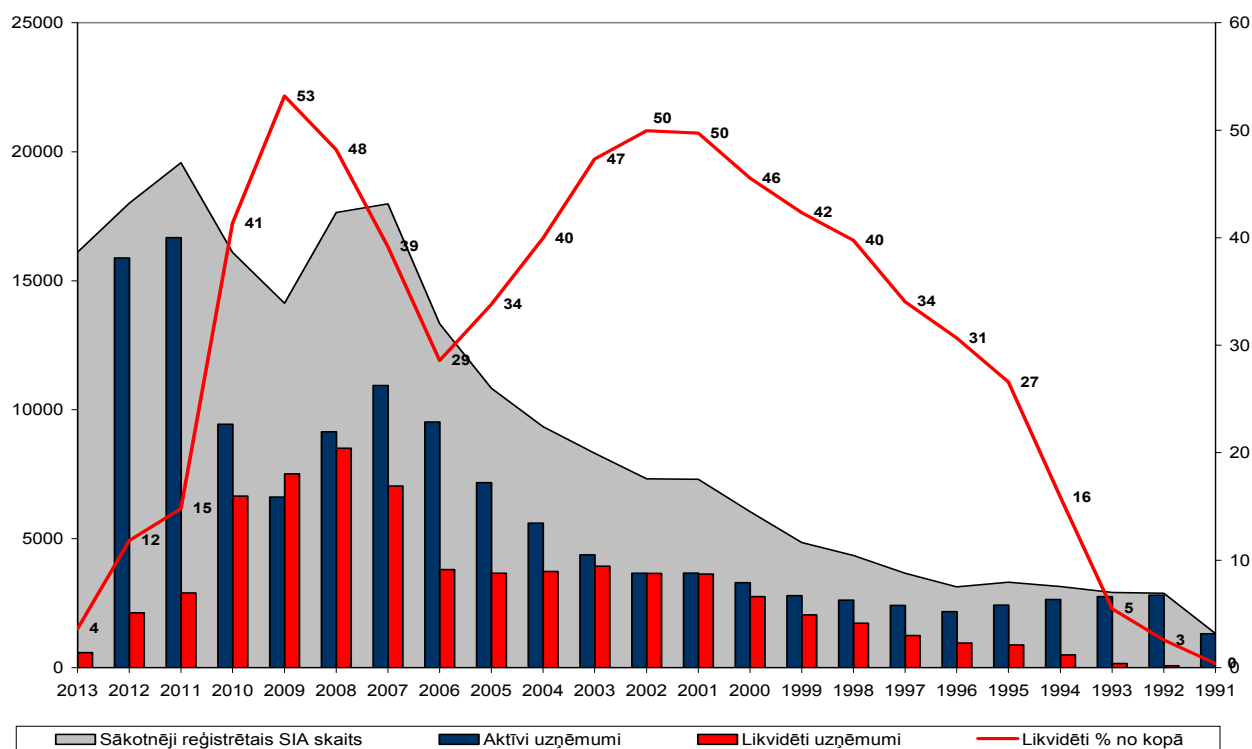
³¹ Hāka Ž. „Visvairāk mikrouzņēmumu - tirdzniecības nozarē.” *Dienas Bizness*, 2012. gada 30. jūlijs <http://www.db.lv/tirdznieciba/visvairak-mikrouzņemumu-tirdzniecības-nozare-376167>

Sākotnēji bija bažas, ka mazkapitāla SIA un mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu kopuma uzsākšana radīs situāciju, ka uzņēmumi strauji dibināsies, bet darbosies īsu laiku.

1. attēlā redzams, ka 2010. un 2011. gadā ir palielinājies gan dibināto, gan likvidēto uzņēmumu skaits, bet šis novērojums neizskaidro, vai likvidēti tiek jaunie mikrouzņēmumi, vai arī joprojām turpinās krīzes radītais uzņēmumu likvidācijas vilnis. Citiem vārdiem, pieejamie *Lursoft* dati par uzņēmumu dibināšanu un likvidāciju nedod iespēju konstatēt iespējamās atšķirības mikrouzņēmumu „buma” periodā dibināto uzņēmumu darbībā, taču likvidācijas procents gados pēc koncepcijas ieviešanas uzsākšanas (pēc 2010. gada) nav satraucošs un liecina, ka vismaz trīs gadus lielākā daļa jaundibināto mikrouzņēmumu izdzīvo.

Papildus skaidrojumu dod 8. attēlā redzamā SIA dinamika pēc vecuma, kā fiksēts *Lursoft* datubāzē pēc stāvokļa 2013. gada 9. oktobrī. Attēlā vecuma skaitlis (nepilns gads, 1 gads, utt. aizvietots ar iespējamo SIA reģistrācijas gadu – attiecīgi 2013. (nepilns gads) 2012. (viens gads) 2011. (divi gadi utt.) .

Attēlā neiezīmējas nedabiska uzņēmumu slēgšanas tendence pēc 2010. gada. Kā redzams, SIA mūžā slēgšana ir biežāka piecu gadu vecumā (2009. gadā dibinātajiem) un vienpadsmit – divpadsmit gadu vecumā (2001. – 2003. gadā dibinātajiem).

8. attēls Sabiedrību ar ierobežotu atbildību darbība atkarībā no to vecuma pēc stāvokļa 2013. gada 9. oktobrī.

Avots: *Lursoft*.

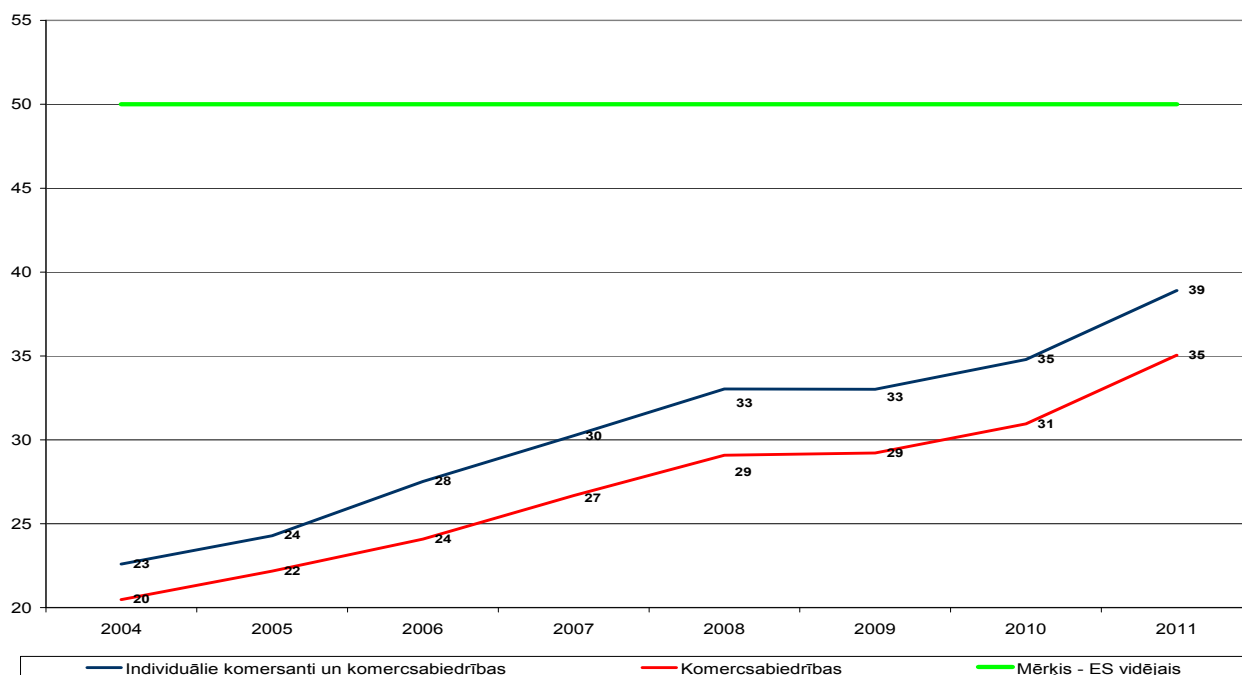
6. tabulā parādīta starpība starp dibināto un likvidēto uzņēmumu skaitu pa uzņēmējdarbības veidiem pēc CSP datiem. CSP statistikā pēdējie pieejamie dati ir par 2009. gadu, un tie nedod iespēju novērtēt mikrouzņēmumu atbalsta programmas ietekmi, bet, zinot mikrouzņēmumu sadalījumu pa nozarēm, ļauj novērtēt iespējamo jaundibināto uzņēmumu izdzīvošanas veiksmi. Tabulās redzams, ka tirdzniecībā un nozarē „Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi” kur ir daudz mikrouzņēmumu, krīzes ietekmē likvidēto uzņēmumu skaits pārsniedz dibināto uzņēmumu skaitu, bet nozarē „Operācijas ar nekustamo īpašumu”, kur ir daudz pašnodarbināto, likvidēto uzņēmumu skaits krīzes laikā pārsniedzis dibināto uzņēmumu skaitu, bet ātri atguvis pozitīvu bilanci.

6. tabula. Starpība starp dibināto un likvidēto uzņēmumu skaitu pa uzņēmējdarbības veidiem

	2007	2008	2009
Pavisam	1152	1227	206
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	2	11	-11
Apstrādes rūpniecība	171	41	27
Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	7	11	-14
Ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	-1	20	-13
Būvniecība	-454	600	112
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts	466	600	-106
Transports un uzglabāšana	-215	403	124
Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi	53	151	-27
Informācijas un komunikācijas pakalpojumi	-61	214	-183
Finanšu un apdrošināšanas darbības	43	66	-88
Operācijas ar nekustamo īpašumu	526	-767	886
Profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi	-98	581	-622
Administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība	37	80	-67
Izglītība	-9	40	-14
Veselība un sociālā aprūpe	340	-616	265
Māksla, izklaide un atpūta	-1	134	-61
Citi pakalpojumi	346	-344	-1

Avots: CSP datubāze.

Vēlamais uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem līdz 2011. gadam nebija sasniegts, tomēr tas pieauga – 2004. gadā bija 20 ekonomiski aktīvas komercsabiedrības uz 1000 iedzīvotājiem, 2009. gadā – pirms koncepcijas ieviešanas – 29 ekonomiski aktīvas komercsabiedrības uz 1000 iedzīvotājiem, 2011. gadā – 35 komercsabiedrības (mērķis – ES vidējais vai 50 uzņēmumi uz 1000 iedzīvotājiem). Arī šajā novērtējumā ir terminoloģiska rakstura problēma, jo nav zināms, kas ES aprēķinā ietilpst uzņēmumu skaitā. Kā redzams 9. attēlā, ietilpinot ekonomiski aktīvo tirgus sektora privāto uzņēmumu skaitā arī individuālos komersantus, Latvijā ir 39 uzņēmumu uz 1000 iedzīvotājiem. Arī reģistrēto uzņēmumu skaits ir lielāks nekā ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits.

9. attēls. Ekonomiski aktīvo statistisko vienību skaits uz 1000 iedzīvotājiem.

Avots: CSP datubāze.

Tas, ka komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir pieaudzis vairāk kā individuālo komersantu un komercsabiedrību apvienotais skaits, kā arī atgūtais pieaugums pēc 2009. gada liecina, ka valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumi, konkrēti iespēja dibināt mazkapitāla SIA un samazinātas uzņēmējdarbības izmaksas, ir bijuši efektīvi.

3.2. Ietekme uz nodarbinātību/ bezdarbu

2009. gada beigās bezdarbs strauji pieauga. 2009. gada jūlijā, kad sāka gatavot mikrouzņēmumu atbalsta koncepciju, Latvijā bija 132519 bezdarbnieki (11,8% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita) un to skaits turpināja pieaugt. 2009. gada jūnijā bija reģistrētas 1998 brīvas darba vietas, tātad darbaspēka piedāvājums krietni pārspēja pieprasījumu. Lielākā daļa bezdarbnieku bija aktīvā darbības vecumā. Vairāk kā parasti bezdarbnieku vidū bija cilvēki ar labu izglītību.

Mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem vajadzēja mazināt krīzes radītās negatīvās sekas:

- spiedienu, ko ekonomiskās lejupslīdes rezultātā radītais palielinātais bezdarbnieku skaits rada uz sociālo budžetu – pieaugot bezdarbnieku pabalstos izmaksājamām summām un samazinot iespējas nodrošināt pilnvērtīgu sociālo palīdzību;
- augsti kvalificēta darbaspēka aizplūšanu uz citām valstīm,
- pilnvērtīgi izmantot esošos darbaspēka resursus.

Labklājības ministrijas informatīvajos ziņojumos ir publicēti dati par mikrouzņēmumu darbinieku skaitu, ieņēmumiem un VSAOI maksājumiem (7. tabula), tomēr nav saprotams, vai ministrija ziņo par mikrouzņēmumiem, kā tie uzskaitīti klasifikācijā pēc lieluma, vai par mikrouzņēmumiem - mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem. Tā kā ministrijas uzdevums ir noskaidrot mikrouzņēmumu nodokļa ietekmi uz nodokļu maksājumiem, ticamāks ir pēdējais variants.

7. un 8. tabulas (pārpublicētas no Labklājības ministrijas 2012. gada un 2013. gada informatīvajiem ziņojumiem) parāda, ka Labklājības ministrijas informatīvajos ziņojumos dati atšķiras. Tas liecina, ka nav drošas un precīzas informācijas par mikrouzņēmumu darbinieku skaitu un ieņēmumiem. Abās tabulās redzams, ka mikrouzņēmumu darbinieku skaits pieaug, tomēr tas vēl nav sasniedzis *Koncepcijas par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem* minēto mērķgrupu (65157 darbinieki SIA plus 83223 individuālie saimnieciskās darbības veicēji, kopā 148380 cilvēkus). 2013. gada pirmajā ceturksnī mikrouzņēmumos, kas maksāja mikrouzņēmumu nodokli bija 55454 darbinieki (ieskaitot īpašniekus).

7. tabula. Informācija par mikrouzņēmumu darbinieku skaitu, ienākumu summu un sociālās apdrošināšanas iemaksu objektu summu, kā arī mēneša vidējiem ienākumiem un vidējo sociālās apdrošināšanas iemaksu objektu uz vienu darbinieku sadalījumā pa ceturkšņiem

Periods	Mikrouzņēmumu darbinieku skaits	Mikrouzņēmumu darbinieku ienākumu summa, Ls	Mikrouzņēmumu darbinieku VSAOI summa, Ls	Ienākumi uz mikrouzņēmumu darbinieku (vid. mēnesī), Ls	VSAOI objekts uz mikrouzņēmumu darbinieku (vid. mēnesī), Ls
01.09.2010.-31.12.2010.	4 078	2 178 303,76	737 321,74	250,19	85,85
01.01.2011.-31.03.2011.	19 421	13 877 905,88	3 921 387,71	273,51	76,75
01.04.2011.- 30.06.2011.	25 637	20 462 096,55	5 834 148,19	288,33	81,93
01.07.2011.-30.09.2011.	30 933	25 268 653,48	6 641 735,81	293,24	77,30
01.10.2011.-31.12.2011.	36 047	30 391 859,52	8 822 927,99	297,45	86,92
01.01.2012.-31.03.2012.	40 184	31 847 138,47	7 568 747,35	280,21	66,87
01.04.2012.- 30.06.2012.	42 903	35 134 276,90	9 098 163,16	283,62	73,44

VSAA dati: informācija par visiem periodiem aktualizēta 2012.gada jūlijā

Avots: pārpublicēts no Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem no 2010.gada 1.septembra līdz 2012.gada 30.jūnijam””.

http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_120912.2140.doc

8. tabula. Informācija par mikrouzņēmumu darbinieku skaitu, ienākumu summu un VSAOI objektu summu, kā arī mēneša vidējiem ienākumiem un vidējo VSAOI objektu uz vienu darbinieku sadalījumā pa ceturkšņiem

Periods	M/u, kas iesnieguši deklarācijas, darbinieku skaits	M/u darbinieku ienākumu summa, Ls	M/u darbinieku VSAOI objektu, no kuriem jāveic VSAOI, summa, Ls	Ienākumi uz vienu m/u darbinieku (vid. mēnesī), Ls	VSAOI objekts uz vienu m/u darbinieku (vid. mēnesī), Ls
01.09.2010.-31.12.2010.	4 181	2 189 477,80	742 344,56	244,73	83,89
01.01.2011.-31.03.2011.	19 603	13 912 041,00	3 939 019,83	270,94	76,16
01.04.2011.-30.06.2011.	25 876	20 520 961,25	5 863 130,37	286,20	81,46
01.07.2011.-30.09.2011.	31 297	25 386 727,28	6 684 360,71	291,15	76,88
01.10.2011.-31.12.2011.	36 811	30 693 369,60	8 958 856,87	294,19	86,42
01.01.2012.-31.03.2012.	42 327	32 968 900,36	7 843 464,80	275,78	65,86
01.04.2012.-30.06.2012.	46 453	37 042 554,87	9 616 493,48	281,08	73,34
01.07.2012.-30.09.2012.	50 916	41 419 216,00	10 684 271,63	285,90	74,14
01.10.2012.-31.12.2012.	53 198	44 875 995,98	12 753 854,11	293,98	84,02
01.01.2013.-31.03.2013.	55 454	46 154 825,45	10 831 133,73	290,81	68,37

Avots: pārpublicēts no Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu””.
http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_130913.2778.doc

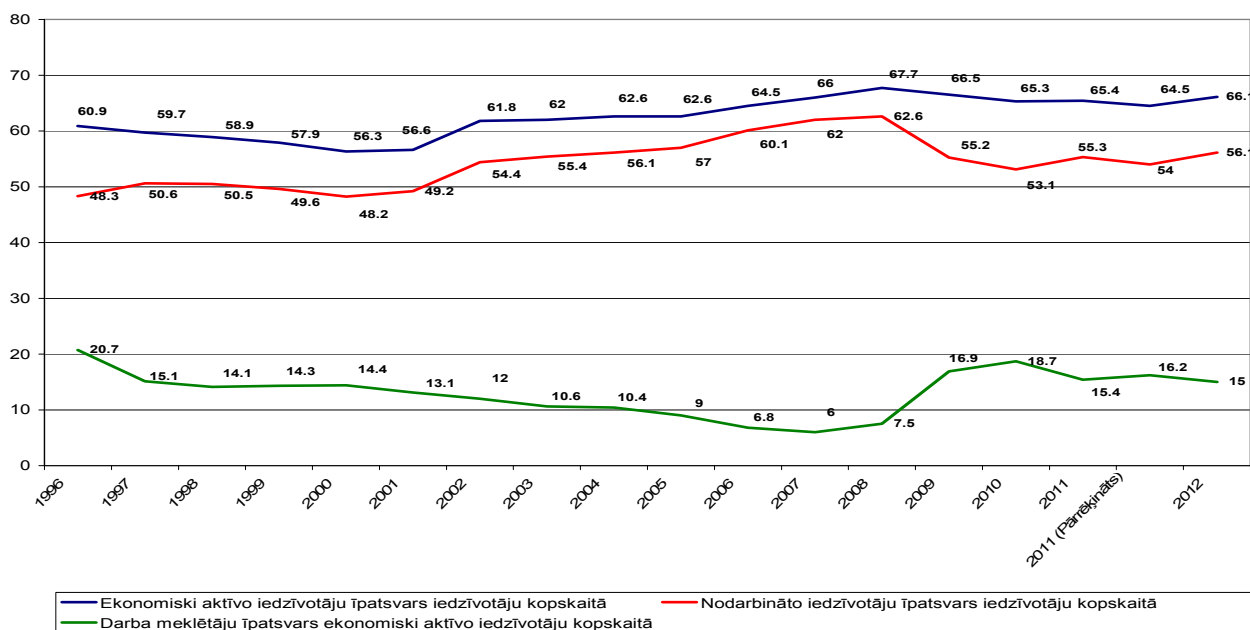
Saskaņā ar Labklājības ministrijas ziņām, laika posmā no 2010. gada 1. septembra līdz 2013. gada 31. martam sociālajai apdrošināšanai reģistrēto mikrouzņēmumu (tabulās – m/u) darbinieku kopējais skaits bija 83 714, bet atkarībā no personas apdrošināšanas statusa:

- mikrouzņēmumu darbinieki – 78 838;
- mikrouzņēmumu darbinieki, kuri sasnieguši vecumu, kas dod tiesības saņemt vai kuriem ir piešķirta valsts vecuma pensija, t.sk. priekšlaicīgi – 4 483;
- mikrouzņēmumu darbinieki, kuri ir izdienas pensijas saņēmēji vai invalīdi – valsts speciālās pensijas saņēmēji – 662³².

Dziļāk analizējot, jāsecina, ka mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas nodarbinātības efektu pēc ziņām par mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju dinamiku nevar vērtēt, jo par nodokļu maksātāju var kļūt jau esošie mikrouzņēmumi. Tāpēc mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas ietekme novērtēta pēc tā, kādas izmaiņas sistēmas ieviešanas laikā ir notikušas makroekonomiskajos rādītājos (10. attēls).

³² Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu””.
http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_130913.2778.doc

10. attēls. Nodarbinātības līmenis, darba meklētāju īpatsvars

Avots: CSP

Darba meklētāju īpatsvars pēc 2010. gada nav palielinājies, bet nav arī būtiski samazinājies (9. attēls). Ņemot vērā emigrāciju, tas norāda, ka mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu nodarbinātības efekts visticamāk nav tik liels, kā plānots, tomēr ir sekmējis bezdarba ierobežošanu.

Attēlā redzams, ka pēc 2009. gada bezdarba situācija ir stabilizējusies un ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā sāka palielināties.

3.2. Ietekme uz valsts un sociālo budžetu

Pašnodarbināto personu maksājumi

Labklājības ministrijas 2013. gada Informatīvajā ziņojumā sniegti dati, ka 2011. gadā pašnodarbinātās personas valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu veidā iemaksāja valsts sociālās apdrošināšanas valsts budžetā 21,6 milj. LVL, 2012. gadā 21 milj. LVL.³³ Pašnodarbinātās personas VSAOI veic iemaksājot valsts sociālajā budžetā brīvprātīgi, vai maksājot patentmaksājumu vai fiksēto ienākumu nodokli, ja maksātāja ieņēmumi sasniedz MK noteiktu apmēru.

Labklājības ministrija atzīmē, ka pašnodarbināto VSAOI vidējais objekts parasti ir tikai nedaudz augstāks par noteikto minimumu (200 LVL) un 2013. gada I ceturksnī tā apmērs bija divas reizes mazāks nekā vidējā apdrošināšanas iemaksu alga (421,47 LVL). Gandrīz visas pašnodarbinātās personas (85-90%) izvēlas veikt VSAOI no minimālā apmēra (200 LVL mēnesī). Pakāpeniski samazinās gados jaunu pašnodarbināto personu (vecumā līdz 34 gadiem) īpatsvars, vienlaicīgi pieaug gados vecāku personu (vecumā no 55 gadiem) īpatsvars. Vairāk kā puse VSAOI veica ļoti īsu periodu. Piemēram laikā no 2011. gada janvāra līdz 2013. gada 1. ceturksnim trešdaļa personu VSAOI veica un attiecīgi bija sociāli apdrošinātas no viena līdz trim mēnešiem, tikai 20% personu VSAOI veica visa perioda garumā. Vairāk kā 3000 no pašnodarbinātām personām bija valsts sociālās apdrošināšanas pabalstu saņēmējas.

No Labklājības ministrijas datiem var secināt, ka pašnodarbinātās personas vāji iekļaujas valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā, vai nu tāpēc ka to nevēlas, vai nespēj finansiāli. Tā rezultātā,

³³ Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu””.

http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_130913.2778.doc

pašnodarbinātās personas iegūst tiesības uz sociālo pakalpojumu, bet saņem to mazā apjomā. Nozaru sadalījums liecina, ka pašnodarbināto ieņēmumu līmenis varētu nozīmīgi atšķirties, un minimālie sociālie maksājumi nav noteikti saistīti ar spēju veikt sociālās iemaksas.

Pašnodarbinātie ir potenciālie patentmaksas maksātāji (var būt arī fiksētā ienākuma nodokļa maksātāji). Labklājības ministrijas informatīvajā ziņojumā³⁴ sniegta ziņas, ka laika periodā no 2010. gada 1. janvāra līdz 2013. gada 31. maijam sociālajai apdrošināšanai reģistrēti 1445 patentmaksas maksātāji, to skaitā 88 personas, kuras sasniegušas vecumu, kas dod tiesības saņemt vai kurām ir piešķirta valsts vecuma pensija (tai skaitā priekšlaicīgi). Patentmaksu biežāk ir maksājušas sievietes (822 jeb 57%). Palielinoties vecumam, patentmaksas maksātāju skaits samazinās. Vīriešu un sieviešu skaita sadalījums pa vecuma grupām ir līdzīgs. Lielākajai daļai reģistrēto patentmaksātāju vienlaicīgi bijis gan darba ņēmēja, gan patentmaksas maksātāja statuss. Salīdzinot ar pašnodarbināto skaitu, patentmaksas maksātāju skaits ir niecīgs.

Mikrouzņēmumu darbības rezultāti un nodokļu maksājumi

Mediji ziņoja, ka 2012. gada vidū kopumā Latvijā darbojas aptuveni 43 tūkstoši mikrouzņēmumu (domājams, *Mikrouzņēmumu likuma izpratnē*). Mikrouzņēmumu skaits bija strauji audzis – 2007. gadā nodibināti 1811 uzņēmumi, bet pēc mikrouzņēmumiem labvēlīgu likumu pieņemšanas gadā nodibināti vairāk nekā 3 tūkstoši mikrouzņēmumu (2011. gadā – 3794).

2013. gada Labklājības ministrijas ziņojumā³⁵ detalizēti analizēta mikrouzņēmumu nodokļa ietekme uz darbinieku sociālajām garantijām. 9. tabulā uzrādīta informācija par mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju skaitu, bet 7. un 8. tabulā redzami dati par algas nodokļu bāzi – darbinieku ieņēmumiem. Kā redzams tabulā, 2012. gada beigās bija reģistrēti 25199 mikrouzņēmumu maksātāji. Ja iepriekš minētie 43 tūkstoši ir uzņēmumi, kas atbilst mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusam, tad par maksātājiem ir kļuvuši nedaudz mazāk kā 60% mikrouzņēmumu.

9. tabula. Informācija par reģistrētajiem mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem laika posmā no 2010. gada 1. septembra līdz 2013. gada 30. jūnijam

Nodokļu maksātāja darbības forma	Nodokļa maksātāju skaits, kuriem tika piešķirts mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statuss minētajā laika periodā							Kopīgais mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju skaits uz dato datumu (reģistrētie-izslēgtie)			
	01.09.10.-31.12.10.	01.01.11.*	02.01.11.-31.12.11.	01.01.12.*	02.01.12.-31.12.12.	01.01.13.*	02.01.13.-30.06.13.	01.01.11.	01.01.12.	01.01.13.	01.07.13.
Individuālais komersants	123	398	437	145	356	124	177	518	1 015	1 284	1 418
Individuālais uzņēmums, zemnieku vai zvejnieku saimniecība	4	183	10	61	17	32	6	187	249	256	261
Sabiedrība ar ierobežotu atbildību	1 926	2 544	7 026	1 082	5 759	1 032	3 033	4 423	11 900	17 087	20 039
Saimnieciskās darbības veicējs, kas reģistrēts Valsts ieņēmumu dienestā (turpmāk – VID)	687	1 411	2 804	661	2 939	608	1 927	2 071	4 665	6 572	7 822
Kopā	2 740	4 536	10 277	1 949	9 071	1 796	5 143	7 199	17 829	25 199	29 540

VID dati: *esošie nodokļu maksātāji, kuri ieguva mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu ar nākamo taksācijas periodu

Avots: pārpublicēts no Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu””. http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_130913.2778.doc

³⁴ Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu””. http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_130913.2778.doc

³⁵ Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu” http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_130913.2778.doc

Pēc Labklājības ministrijas datiem gada laikā līdz 2011. gada septembrim kā mikrouzņēmuma maksātāji bija reģistrējušies vairāk nekā 13,3 tūkst. uzņēmēju³⁶ (aptuveni 37% jauno uzņēmumu).

Mēdiji ziņoja, ka 2012. gada beigās bija ir reģistrēti 21984 MUN maksātāji un tajos bija nodarbināti 42 903 darbinieki, taču 2013. gada Labklājības ministrijas informatīvajā ziņojumā atrodami citi skaitļi³⁷ (6., 7. tabulas). 2013. gada jūlijā bija reģistrēti 29540 mikrouzņēmuma maksātāji.

2010. gadā pēc CSP datiem uzņēmumu grupās, kurās varētu būt potenciālie mikronodokļa maksātāji, bija apmēram 81 tūkst. ekonomiski aktīvo statistikas vienību (10. tabula). Saskaņā ar medijos publicētajiem datiem, no 2010. gada septembra līdz decembra sākumam 1,9 tūkst. no jauna dibinātu komersantu izvēlējās maksāt mikrouzņēmumu nodokli. Esošie komersanti varēja maksāt mikrouzņēmumu nodokli no 2011. gada janvāra. Mediji, atsaucoties uz VID sniegtajiem datiem ziņoja, ka līdz 2010. gada decembra sākumam šādu izvēli bija izdarījuši 1,1 tūkst. jau eksistējošo uzņēmumu – 3.4% no SIA, uz ko, kā paredzēja koncepcijas autori, varētu attiekties *Koncepcija par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*. Kopumā 2010. gada beigās bija 3 tūkstoši esošu un potenciālu mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju.

Pēc mediju ziņām 2011. gada janvārī mikrouzņēmumu nodokli maksāja 7160 uzņēmumu (7199 uzņēmumi pēc Labklājības ministrijas jaunākajiem datiem), no tiem aptuveni divi tūkstoši bija no jauna dibināti komersanti³⁸. Kā liecināja medijos atspoguļotie VID dati, 2010. gada laikā Uzņēmumu reģistrā mikrouzņēmumu nodoklim bija pieteikušies 2128 jaundibināti komersanti un 5548 eksistējoši uzņēmumi un saimnieciskās darbības veicēji. No 5548 pieteikumiem 112 nebija izskatīti, 290 bija noraidīti, bet 48 – atsaukti vai kļuvuši neaktuāli citu iemeslu dēļ. 57 komersanti bija zaudējuši mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu.

10. tabula. Ekonomiski aktīvo statistisko vienību skaits grupās, kur var būt mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Individuālie komersanti	4806	4765	7631	7900	8649	8242	8142	8000
Komersabiedrības	46634	49881	53663	58910	63741	63172	65629	72708
Mazie uzņēmumi % no tirgus sektora vienību skaita		88	88	88	88	90	91	91
Potenciālais mazo komersabiedrību skaits		43799	47410	51741	56084	56949	59816	66357
Zemnieku un zvejnieku saimniecības	13850	14220	14404	14184	13278	11916	13133	13192
Kopā (ar mazām komersabiedrībām)		62784	69445	73825	78011	77107	81091	87549

Avots: CSP datubāze.

Maksātāju skaits ir vairākkārtīgi lielāks nekā bija prognozējusi Finanšu ministrija – ka līdz 2010. gada beigām tiks reģistrēti 900 jauni uzņēmumi, kas izvēlēsies maksāt mikrouzņēmumu nodokli, bet 2011. gadā varētu tikt reģistrēti 3 tūkstoši jaunu uzņēmumu, kas pieteiksies mikrouzņēmumu nodoklim. Finanšu ministrija prognozēja, ka 2011. gada beigās mikrouzņēmumu nodokli maksās 14 tūkst. komersantu.

2013. gada jūlijā mikrouzņēmumu nodokli maksātāju skaits (jaundibinātie un esošie uzņēmumi) bija 62% no koncepcijas mērķa grupā iekļauto SIA skaita (tikai esošie uzņēmumi).

³⁶ Fridrihsone M. „Ministrijas atklājušas, ka mikrouzņēmumus izmanto nodokļu shēmošanai.” *Dienas Bizness*, 2011. gada 20. septembris. <http://www.db.lv/nodokli/ministrijas-atklajusas-ka-mikrouzņēmumus-izmanto-nodoklu-shemosanai-245023>

³⁷ Rancāns J. „LDDK: mikrouzņēmuma nodokļa režīms ļāva iedzīvotājiem palikt Latvijā.” *Dienas Bizness*, 2012. gada 3. decembris <http://www.db.lv/nodokli/lddk-mikrouzņēmuma-nodokla-rezims-lava-iedzivotajiem-palikt-latvija-383648>

³⁸ Gliезде G. „Mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju skaits pārsniedz prognozes.” *Dienas bizness*, 2011. gada 7. janvāris

Kā liecināja 2012. gada vidus statistika, mikrouzņēmumi kopš 2009. gada bija strādājuši ar zaudējumiem – Rīgas reģionā šo uzņēmumu zaudējumi bija vislielākie (2011. gadā vidēji 4218 LVL) un apgrozījums ir samazinājies. Latgalē, lai arī dibināto mikrouzņēmumu skaits bija vismazākais starp reģioniem, 2011. gadā ir bijis straujš apgrozījuma kāpums, kā arī zaudējumi bija vismazākie. To var saistīt ar Latgales priekšrocībām struktūrfondu finansējuma saņemšanai un uzņēmumu struktūru – lielāku lauksaimniecības uzņēmumu īpatsvaru (vispārīgāks un kopumā bagātīgāks ES fondu finansējums).

Savukārt mazo uzņēmumu apgrozījums 2012. gadā bija palielinājies un pārsniedzis 2007. gada līmeni, bet vislielākā peļņa (kaut gan neticami niecīga pēc nosauktā apjoma – tikai 10,5 tūkst. LVL apmērā) bijusi Rīgas un Pierīgas reģionā. Mikrouzņēmumi Rīgas un Pierīgas reģionā 2012. gadā bija strādājuši ar zaudējumiem – vidējais zaudējumu apmērs bija 100 lati, bet citos reģionos – ar peļņu. Lielākā peļņa bijusi Vidzemes reģiona uzņēmumiem – 19 lati. Nav grūti konstatēt, ka mikrouzņēmumu darbības mērogs joprojām bija nenozīmīgs.

Labklājības ministrijas 2013. gada ziņojumā sniegta informācija par mikrouzņēmumu nodokļu maksātāju ekonomiskās darbības rezultātiem.

Uzņēmumu gada pārskatus par 2012. gadu bija iesnieguši 13544 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji. Saskaņā ar peļņas un zaudējuma aprēķina datiem 6893 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji (50,9% no visiem gada pārskatus iesniegušajiem mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem) 2012. gadu bija beiguši ar zaudējumiem. Ar peļņu 2012. gadu bija beiguši 6275 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji (46,3%). 7888 uzņēmumu (58,2 % no uzņēmumu gada pārskatus iesniegušajiem mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem) bilancē nebija norādījuši pamatlīdzekļu vērtību.

Labklājības ministrijas ziņojumā uzrādīta sociālā nodokļa bāze, bet nav uzrādīts kopējās valsts budžetā iemaksātās nodokļu summas.

3.3. Ietekme uz iedzīvotāju ieņēmumiem

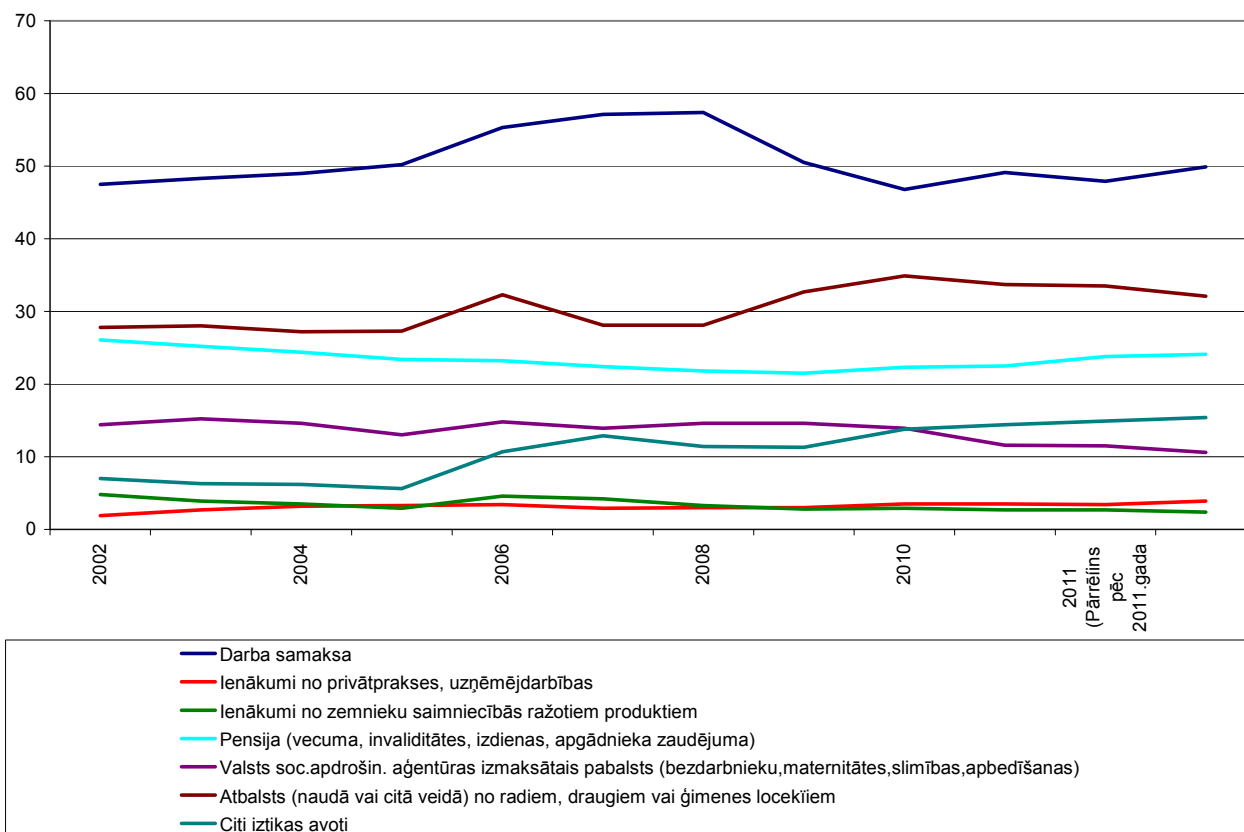
Pieejamie dati nesniedz ziņas par mikrouzņēmumu darbinieku patiesajiem ieņēmumiem.

Pamatojoties uz 8. tabulas datiem, var vērtēt, ka koncepcijas mērķgrupā iedzīvotāju ieņēmumi vismaz nav samazinājušies. 2008. gadā koncepcijas mērķa grupa iemaksāja valsts budžetā nodokļu veidā 64,4 milj. LVL, no tiem 32,6 miljonus LVL VSAOI, kas aptuveni atbilst ienākumu summai 101 tūkst. LVL apmērā, turpretī 2012. gada mikrouzņēmumu (iespējams mikrouzņēmumu nodokļu maksātāju) kopējie ieņēmumi bija 156,3 tūkst. LVL.

Tomēr, kā minēts iepriekš, LM konstatējusi, ka mikrouzņēmumu darbības rezultāti nav spoži, valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas tiek maksātas no zemas bāzes un norāda, ka mikrouzņēmumu darbinieku sociālās garantijas ir zemākas kā citiem darbiniekiem.

Mikrouzņēmumu nodokļa likums paredz, ka mikrouzņēmuma nodokli maksājošā mikrouzņēmuma darbinieks var brīvprātīgi pievienoties valsts sociālajai apdrošināšanai, veicot sociālās apdrošināšanas iemaksas no brīvi izraudzītiem ienākumiem, kas nepārsniedz likumā noteikto ierobežojumu.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas informatīvajā ziņojumā minētajiem datiem, laika periodā no 2010. gada 1. septembra līdz 2013. gada 31. martam brīvprātīgi VSAOI veikusi 101 persona – 87 sievietes un 14 vīrieši. Šo personu vidējais vecums ir 36 gadi. Viena trešdaļa personu brīvprātīgi veikušas VSAOI no maksimāli iespējamā objekta (500 LVL), pārējie – no mazākām summām. Raksturīgi, ka mikrouzņēmumu darbinieks izvēlas veikt brīvprātīgas VSAOI īsi pirms sociālās apdrošināšanas pakalpojuma piešķiršanas - periodā, kurā tiek aprēķināta vidējā iemaksu alga pakalpojuma apmēra noteikšanai.

11. attēls. Iedzīvotāju 15-74 gadu vecumā sadalījums pa ienākumu veidiem, %

Avots: CSP

11. attēlā redzams, ka galvenais iedzīvotāju ienākumu avots ir darba samaksa. Nav vērojams, ka ienākumi no privātprakses un uzņēmējdarbības pēc 2009. gada būtu strauji augusi.

Labklājības ministrija secina, ka sociālā riska iestāšanās gadījumā mikrouzņēmuma darbinieki būs mazāk sociāli aizsargāti, jo sociālās apdrošināšanas pakalpojums tiks aprēķināts no daudz mazāka VSAOI objekta nekā darba ņēmējiem vispārējā gadījumā (kad pakalpojums tiek aprēķināts no deklarētajiem ienākumiem).

Veicot datu atlasu no VSAOI un pakalpojumu piešķiršanas sistēmām, tika konstatēts, ka no visām personām, kurām apskatāmajā periodā bija mikrouzņēmuma darbinieka apdrošināšanas statuss, laika posmā no 2012.gada janvāra līdz 2013.gada jūnijam 13 090 personas bija uzskaitē kā sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējas. Lielākā daļa no minētajiem sociālās apdrošināšanas pakalpojuma saņēmējiem bija saņēmēji slimības pabalstu - 34% (4445 personas) un vecuma pensiju - 30,6% (4007 personas), vismazāk bija apdrošināšanas atlīdzības un izdienas pensijas saņēmēji.

3.4. Vispārējs ietekmes novērtējums

2013. gada ziņojumā par mikrouzņēmuma nodokļa ieviešanu Labklājības ministrija secina, ka likumprojekta galvenais mērķis – veicināt uzņēmējdarbības attīstību – ir sasniegts, jo vairāk kā puse no reģistrētajiem nodokļa maksātājiem uzsākuši savu saimniecisko darbību likuma darbības laikā. Otrs likumprojekta mērķis – mazināt administratīvo slogu – ir sasniegts attiecībā uz nodokļu administratīvo slogu, bet administratīvais slogs saistībā ar grāmatvedības prasībām nav būtiski mainījies.³⁹

³⁹ Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem no 2010.gada 1.septembra līdz 2012.gada 30.jūnijam”. http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_120912.2140.doc

Nodarbinātības un ienākumu statistika liecina, ka arī koncepcijas sociālais mērķis īstermiņā ir izpildīts.

Mediji ziņo, ka vairuma mikrouzņēmumu nodokļu maksātāju apgrozījums esot līdz 4000 LVL. Labklājības ministrija nekommentē kopējo nodokļu iekasējuma atbilstību plānotajam, taču konstatē, ka faktiskie ienākumi uz vienu mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja darbinieku 2,5 gada laikā ir pieauguši no gandrīz 245 LVL 2010. gada beigās līdz nedaudz vairāk kā 290 LVL 2013. gada jūlijā, kamēr sociālo iemaksu objekts šajā laikā ir samazinājies no 83, 89 LVL 2010. gadā uz 68,37 LVL 2013. gada jūlijā.

2013. gada beigās, tikai trīs gadus pēc mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas darbības uzsākšanas, valdība uzsāka kritikas kampaņu un ieviesa mikrouzņēmumiem papildus ierobežojumus vai nepasargāja no negatīvas ietekmes, ieviešot ar mikrouzņēmumiem tieši nesaistītas normas. Piemēram, eksperti vērtēja ka mikrouzņēmumus apgrūtinās valdības lēmums par ierobežojumiem aizdevumiem darbiniekiem.

Saeimas budžeta komisija uzskatīja, ka ar mikrouzņēmumu nodokļa ieviešana kropļo konkurenci gan tirgū, gan valsts iepirkumos, jo ar mazākiem nodokļu maksājumiem mikrouzņēmumi var samazināt izmaksas pat par 30%. Turklāt, valsts zaudē nodokļa ieņēmumus un mikrouzņēmumu valsts atbalsta sistēma vairāk strādājot kā nodokļu optimizācija. Saeimas deputāte Elīna Siliņa min, ka mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji maksā tikai 18% no tā, ko maksā vispārējā nodokļu režīmā. Turklāt, tikai 5% no mikronodokļu maksātājiem esot tādi, kas iznākuši no pelēkās zonas. Šie argumenti sekmēja mikrouzņēmumu nodokļu likmes paaugstināšanu sākot ar 2015. gadu.

Nodokļu likmes paaugstināšanu 2013. gadā uzņēmējdarbības organizācijas vērtēja negatīvi.

Mikrouzņēmumu darbības efektivitāti ietekmē arī valsts politika MVU jomā, jo šī uzņēmumu klase ir augošu mikrouzņēmumu mērķis.

MVU īpašnieki atzīmē, ka valsts politika nav pietiekoši atsaucīga:

- Pierīgā, kur darbojas lielākais skaits MVU (iespējams, ar augstāku efektivitāti un inovāciju līmeni – pierādījumi), iespējas saņemt struktūrfondu finansējumu ir ierobežotas,
- vietās, kur fondu pieejamība ir uzlabota pietrūkst prasmes tos efektīvi izmantot,
- nav pieejama mērķtiecīgi sakārtota informācija un ticamas vadlīnijas par uzņēmējdarbības birokrātisko režīmu (nepieciešamie saskaņojumi, to izmaiņas),
- netiek sniegta palīdzība tirgus veidošanā,
- nav izveidoti uzņēmēju savstarpējās sadarbības tīkli un platformas pircēja – pārdevēja attiecību veidošanai.

Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (LTRK) valdes priekšsēdētājs Jānis Endziņš uzskata, ka mikrouzņēmumu kā uzņēmējdarbības formas izveide ir mazinājusi ēnu ekonomiku Latvijā un legalizējusi desmitiem miljonu latu, kas šobrīd kā mikrouzņēmumu darbinieku atalgojums silda iekšējo tirgu⁴⁰.

Viņš uzsver, ka mikrouzņēmumu nodokļa likmes paaugstināšana daļu sīkbiznesa aizdzīs atpakaļ ēnu sektorā un mazinās jaunu biznesa ideju pārtapšanu mikrouzņēmumos. J. Endziņš arī skaidro, ka, paaugstinoties uzņēmumu apgrozījumam, palielinot mikrouzņēmumos atļauto darbinieku skaitu no 5 līdz 9 un to atalgojuma sliekšni, kā tas ir citviet Eiropas Savienībā, iespējams pakāpeniski celt arī mikrouzņēmumu nodokļa likmi.

⁴⁰ Pankovska E. Mikrouzņēmumu nodokļa paaugstināšana daļu aizdzīs ēnu sektorā. *Dienas Bizness*, 2013. gada 2. oktobris. <http://www.db.lv/saldo/mikrouzņēmumu-nodokļa-paaugstināšana-dalu-aizdzis-enu-sektora-402321>

Latvijas Darba devēju konfederācija (LDDK) uzskata, ka mikrouzņēmumu nodoklis ir devis iespēju darbaspējiem iedzīvotājiem palikt Latvijā un esošiem uzņēmumiem pakāpeniski *iziet ārā no ēnas*, tomēr atzīst, ka sociālie maksājumi ir neatbilstoši mazi⁴¹.

LDDK domā par priekšlikumiem, kā palielināt MUN maksātāju iemaksu īpatsvaru valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā.

Arodbiedrības mikrouzņēmumu ietekmi publiski nav komentējušas.

6. Priekšlikumi arodbiedrību rīcībai mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas nodarbināšanas efekta palielināšanai

2012. gadā, divus gadus pēc mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas uzsākšanas Labklājības ministrija (LM) konstatēja virkni problēmu mikrouzņēmumu nodokļa administrēšanā un nepieciešamību pilnveidot mikrouzņēmumu darbinieku skaita un mikrouzņēmumu darbinieku ienākumu kontroli⁴². Bija novērotas problēmas saistībā ar mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusa zaudēšanu ar atpakaļejošu datumu. Piemēram, nebija iespējams kontrolēt, vai gadījumos, ja mikrouzņēmuma darbinieka ienākums pārsniedz 500 LVL, tiek piemērota paaugstināta nodokļa likme, vērojamas problēmas arī ar mainīgo mikrouzņēmumu darbinieku skaitu, no kā atkarīgi papildu nodokļa maksājumi.

11. tabulā apkopotas problēmas, kas saistībā ar valsts mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas un mikrouzņēmuma nodokļa ieviešanu konstatētas šajā ekspertīzē, Labklājības ministrijas Informatīvajos ziņojumos 2011., 2012. un 2013. gadā un mediju informācijā un iezīmēta arodbiedrību rīcība negatīvās ietekmes mazināšanai.

Mikrouzņēmumi nav arodbiedrību tiešas iedarbības objekts, jo tajos parasti nav arodbiedrību organizācijas – labākajā gadījumā mazos uzņēmumos ir individuāli arodbiedrību biedri. Arodbiedrību neesamībai ir objektīvs iemesls – mikrouzņēmumi ir pārāk mazi, lai izveidotu arodbiedrības organizāciju, un darba attiecības ir pārāk tiešas un nepastarpinātas (bieži starp ģimenes locekļiem) lai būtu vērts veidot speciālu institūciju darbinieku interešu aizstāvībai.

Tomēr arodbiedrībām savu biedru interešu aizstāvībai ir jādarbojas plašāk – ne tikai uzņēmumos, kur strādā arodbiedrību biedri, bet arī ārpus tiem vidē, kas rada apstākļus uzņēmumu darbībai. Kā pierāda vairāku valstu pieredze, mikrouzņēmumu sociālā un audzinošā funkcija ir daudz nozīmīgāka, nekā to ekonomiskā funkcija. Papildus ienākums, ko gūst mikrouzņēmuma īpašnieks vai darbinieks tiek lielā mērā finansēts no sabiedriska avota (valsts budžeta, ES budžeta (struktūrfondi)) un pats par sevi nav ieguvums, taču mikrouzņēmumu darbība ir vairāk saistīta ar līdzdalību un ekonomisko aktivitāti nekā bezdarbnieku pabalsti vai citi pasīvi „glābšanas” finansējumi no tiem pašiem avotiem (bezdarba pabalsti, NVD finansējumi). Izveidojot mikrouzņēmumus, cilvēki iegūst pieredzi uzņēmējdarbībā, neriskējot ar saviem pēdējiem līdzekļiem, un veiksmes gadījumā, var nodrošināt savas labklājības augsni.

Tādejādi formulētie valsts mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu mērķi (radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādejādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējā nodarbināto skaitā) ietilpst arodbiedrību interešu lokā un arodbiedrībām ir svarīgi saprast veikto pasākumu ietekmi un

⁴¹ Rancāns J. „LDDK: mikrouzņēmuma nodokļa režīms ļāva iedzīvotājiem palikt Latvijā.” *Dienas Bizness*, 2012. gada 3. decembris <http://www.db.lv/nodokli/lddk-mikrouzņēmuma-nodokla-rezims-lava-iedzivotajiem-palikt-latvija-383648>

⁴² Zablovskā Z. „Nespēj kontrolēt mikrouzņēmumus” *Dienas Bizness*, 2012. gada 9. oktobris <http://www.db.lv/nodokli/nodokli/nespej-kontrolet-mikrouzņēmumus-380177>

efektivitāti. No arodbiedrību viedokļa efektivitātes galvenie mēri ir ietekme uz nodarbinātību un uz labklājību.

Arodbiedrību iesaiste mikrouzņēmumu problēmu risināšanā ir atkarīga no to uzdevuma prioritāšu saskaņojumu ar finanšu un cilvēkresursu iespējām. Latvijā ir paredzēta plaša sociālo partneru līdzdalība lēmumu pieņemšanā, tāpēc daļa mikrouzņēmumu problēmu risinājumu, tīstarp svarīgi normatīvie regulējumi, nonāk arodbiedrību darbības laukā un ir atkarīgi no arodbiedrību rīcības. Pieņemot lēmumus, arodbiedrībām allaž nāksies meklēt kompromisu starp nodarbinātības un sociālo garantiju mērķiem.

11. tabula. Problēmas, kas saistībā ar valsts mikrouzņēmumu atbalsta sistēmas un mikrouzņēmuma nodokļa ieviešanu konstatētas Labklājības ministrijas Informatīvajos ziņojumos 2011., 2012. un 2013. gadā un arodbiedrību rīcība

Ievērotā problēma	Problēmas būtība	Arodbiedrību rīcība
Neskaidra un pārprotama terminoloģija	Problēma analizēta 1. daļas sadaļā <i>Nepārprotama terminoloģija</i>	Rūpēties par precīzu un savstarpēji saskaņotu normatīvo aktu tekstu sagatavošanu
Nesaskaņots un neprecīzs statistiskais atspoguļojums	Valsts institūciju sagatavotajos materiālos analizētā informācija nesaskan ar analīzes mērķi un tiek lietotas neprecīzas definīcijas (piemēram, LM analizē atsevišķi pašnodarbinātās personas, patentmaksas maksātājus un mikrouzņēmumus, ar kuriem saprot mikrouzņēmumu nodokļa maksātājus)	Pieprasīt valsts institūcijām precīzu un savstarpēji saskaņotu statistisko datu izmantošanu un problēmas būtībai atbilstošu analīzi
Nesaskaņas normatīvos aktos	Saimnieciskās darbības grupas, kurās ir tiesības maksāt patentmaksu, nesaskan MK noteikumos par patentmaksu un <i>Likumā par iedzīvotāju ienākumu nodokli</i>	Rūpēties par korektu un savstarpēji saskaņotu normatīvo aktu tekstu sagatavošanu
Palielināt mikrouzņēmuma nodokļa likmi no 9% no apgrozījuma uz 15% no apgrozījuma	Problēma analizēta ekspertīzes 1. daļā	Izvērtēt nodokļu ieņēmumu un nodarbinātības efektu un atbalstīt lielākā ieguvuma variantu
Mikrouzņēmumu nodokļu kompetence	Mikrouzņēmumu darbinieku sociālās apdrošināšanas iemaksas, salīdzinājumā ar darbiniekiem vispārējā gadījumā, ilgtermiņā negatīvi ietekmē pensiju un apdrošināšanas atlīdzību apmērus un ievērojami ietekmē īslaicīgo pakalpojumu (slimības, maternitātes, paternitātes, vecāku un bezdarbnieku pabalstu) apmēru	Izvērtēt sadalījumu pa budžeta veidiem, lai mikrouzņēmumu nodokļu maksātājiem un patentmaksas (fiksētā nodokļa) maksātājiem nodrošinātu līdzvērtīgas sociālās garantijas kā standarta nodokļu maksātājiem
Zemāka darbinieku sociālā aizsardzība	Mikrouzņēmumu darbinieku ienākumi bija lielāki nekā sociālās apdrošināšanas iemaksu objekts (ne vairāk kā 500 LVL), kā rezultātā personas ir mazāk sociāli aizsargātas nekā	Sekot, lai minētā norma netiktu atcelta un izvērtēt maksājumu griestu pamatotību

	darba ņēmēji vispārējā gadījumā, tāpēc uzņēmumu darbinieki izvēlas veikt brīvprātīgas sociālās apdrošināšanas iemaksas neilgi pirms sociālo pakalpojuma piešķiršanas – periodā, par kuru tiek aprēķināta vidējā sociālās apdrošināšanas iemaksu alga pakalpojuma apmēra noteikšanai	
Mikrouzņēmumi tiek izmantoti, lai optimizētu nodokļu, tostarp sociālā nodokļa maksājumus		Informēt darbiniekus un darba devējus par nodokļu nozīmi labklājības nodrošināšanai laika periodos, kad zūd darba ienākumi
Darba līguma aizstāšana ar uzņēmuma līgumu	Komersants pārtrauc darba tiesiskās attiecības ar komercsabiedrības darbiniekiem. Bijušie darbinieki reģistrē komercreģistrā sabiedrību ar ierobežotu atbildību (turpmāk – SIA), vienlaikus piesakoties kā mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji. Komersants noslēdz pakalpojuma līgumu ar jaundibināto SIA, kuru dalībnieki ir bijušie komersanta darbinieki.	Iepazīstināt darbiniekus ar to tiesībām uz darba līgumu un likuma <i>Par iedzīvotāju ienākuma nodokli</i> 8.panta 2.2 daļu, kas ļauj novērst iespēju izvairīties no iedzīvotāju ienākuma nodokļa un sociālās apdrošināšanas iemaksu veikšanas pilnā apmērā
Iespēja mainīt nodokļu maksāšanas režīmu taksācijas perioda laikā	Mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs ir tiesīgs mainīt izraudzīto mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu un kļūt attiecīgi par iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātāju vai uzņēmumu ienākuma nodokļa maksātāju ne agrāk kā pirms attiecīgā taksācijas perioda beigām. Tomēr, nodokļu maksātāji, kas vēlas mainīt nodokļu režīmu, viena taksācijas perioda ietvaros var iesniegt VID pieteikumu par saimnieciskās darbības izbeigšanu un pēc neliela laika perioda no jauna reģistrēties VID saimnieciskās darbības veicēja statusā, vienlaikus piesakoties kā mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs un tādējādi izvairoties no	Ierobežota ar grozījumiem <i>Mikrouzņēmumu nodokļa likumā</i> 2011.gada 15.decembrī (stājās spēkā 2012.gada 1.janvārī)

	likumā noteiktā reģistrēšanās ierobežojuma.	
Iespēja maksāt mikrouzņēmumu nodokli, apejot likumā noteiktos kritērijus	Apriet nosacījumu par 500 LVL mēnesī. Lai mikrouzņēmuma nodokļa maksātājs saņemtu visu saimnieciskās darbības ietvaros gūto ienākumu, arī ienākumu, kas pārsniedz 500 latu ierobežojumu, fiziskā persona iesniedz VID pieteikumu par saimnieciskās darbības pārtraukšanu un, beidzoties saimnieciskajai darbībai, izņem no konta saimnieciskajā darbībā gūto ienākuma daļu, kas pārsniedz 500 latus. Pēc neliela laika perioda fiziskā persona no jauna var reģistrēties VID saimnieciskās darbības veicēja statusā, vienlaikus piesakoties kā mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs.	Ierobežota ar grozījumiem <i>Mikrouzņēmumu nodokļa likumā</i> 2011.gada 15.decembrī (stājās spēkā 2012.gada 1.janvārī) – ieviestas jaunas normas par mikrouzņēmuma darbinieku statusu un mikrouzņēmuma darbinieku ienākumu no mikrouzņēmuma, kā arī ir precizēti mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusa iegūšanas un zaudēšanas kritēriji.
Mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji ir pakļauti lielākam sociālam riskam un arī paši rada risku	Pēc Labklājības ministrijas datiem ir liela starpība sociālo pabalstu lielumā atkarībā no tā, vai darbinieks strādā uzņēmumā, kas maksā mikrouzņēmuma nodokli, vai standarta nodokli. Piemēram, slimības pabalsts personām, kuras strādā uzņēmumā, kas maksā standarta sociālās iemaksas ir apmēram 7 reizes augstāks kā personai, kas strādā uzņēmumā – mikrouzņēmuma nodokļa maksātājā ⁴³ . Kopš mikrouzņēmuma nodokļa ieviešanas vairāk strādājošo ir vēlējušies iemaksāt sociālās apdrošināšanas budžetā papildus – apmēram trešdaļu no maksimāli atļautās algas – 500 LVL, pārējie no mazākas summas. Nereti brīvprātīgās iemaksas sākas neilgi pirms sociālās apdrošināšanas gadījuma iestāšanās.	Izvērtēt augstākas nodokļu likmes, nodokļu ieņēmumu un nodarbinātības efektu un atbalstīt lielākā ieguvuma variantu
Mikrouzņēmumu nodokļu maksātāju darbinieki		Rūpēties par privāto pensiju fondu drošību.

⁴³ Ķirsons M. „Mikronodokļa likmei sola 66% pieaugumu.” *Dienas Bizness*, 2013. gada 2. oktobris.

var veikt iemaksas trešā līmeņa pensiju fondā (privātā pensiju fondā)		
Izveidoto mikrouzņēmumu iespējas kļūt par lieliem uzņēmumiem netiek vērtētas un stimulētas		Novērst iespējamus šķēršļus uzņēmumu pārejai no vienas lieluma grupas citā (valsts atbalsts tirgus veidošanā)
Nepilnības vienotas informācijas pieejamības jomā		Atbalstīt vienotas interneta vietnes (informatīvā portāla) izveidošanu

Vēres

Luksa M. Pirmie soļi uzņēmējdarbībā un Mikrouzņēmumu valsts atbalsta programma. 2010. gada 1. sept.. Portāls Ekonomika.lv.

Koncepcija par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem. Apstiprināta ar MK 2009. gada 30. oktobra rīkojumu Nr. 748.

http://likumi.lv/body_print.php?id=200709&version_date=11.08.2010&version_date_end=...

Par Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem. MK rīkojums Nr. 748, 2009. gada 30. oktobrī.

http://likumi.lv/body_print.php?id=200709&version_date=11.08.2010&version_date_end=...

Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem no 2010.gada 1.septembra līdz 2012.gada 30.jūnijam””.

http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_120912.2140.doc

Labklājības ministrijas „Informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu””. http://www.mk.gov.lv/doc/2005/LMZino_130913.2778.doc

Atbilstošie normatīvie akti